

Hvad er der dog sket med børns og unges risikoadfærd?

Udviklingen fra 2001 til 2021 i en middel-kommune i Danmark – med et særligt blik på ”coronaåret”

ved

Flemming Balvig

1. udgave. Januar, 2022
ISBN 978-87-999463-8-9

Akademiet for Forebyggelse Danmark

AFFORD

Det centrale formål med nærværende rapport er at komme med et bud på, hvordan forekomsten af risikoadfærd blandt børn og unge i Danmark har udviklet sig i de første to årtier af indeværende årtusinde. Rapporten bygger i meget høj grad på to tidligere rapporter (Balvig & Holmberg, 2020; 2021).

Det er langt fra den første analyse af sin art af de senere års udvikling i børns og unges risikoadfærd, men det unikke ved den følgende analyse er, 1) at der belyses særdeles mange forskellige former for risikoadfærd, 2) at der er tale om et ganske langt tidsperspektiv (to årtier), og 3) at sigtet er, at det skal være repræsentativt for alle børn og unge i Danmark.

RISIKOADFÆRD OG UNGDOM

Risikoadfærd er farlig adfærd; skadelig adfærd. Det er adfærd, der indebærer en ikke ubetydelig risiko for, at man skader sig selv og/eller andre. Skaderne kan være af psykisk, fysisk og/eller materiel (herunder økonomisk) karakter. De kan være umiddelbare, og/eller nogen der indtræffer på længere sigt. Det kan være noget, man foretager sig alene eller sammen med andre – og det kan være lovligt eller ulovligt. Bedømmelsen af risikoadfærd kan strække sig fra at betragte det som noget af det mest forfærdelige, man synes kan ske, til noget af det mest positive og helteagtige.

Der er næsten ingen grænser for, hvad risikoadfærd konkret kan dreje sig om: Tobaksrygning, (overdrevent) alkoholforbrug, vold, bjergbestigning, tyverier, bedragerier, mobning, selvskade, boksning, spil/gambling, chikanerier, seksuelle krænkelser, redningsaktioner osv. osv.

Vort fokus i nærværende fremstilling er risikoadfærd, der i almindelighed betragtes og vurderes negativt.

Hvad ”risikoadfærd” så mere præcist skal omfatte, og hvilke former for risikoadfærd der især er i fokus i samfundet og betragtes som ”det slemme” eller måske endog som det ”det værste”, afhænger af tid og sted.

I den forbindelse er det værd at fremhæve, at risikoadfærd kan være reel eller fiktiv. Fiktiv risikoadfærd er adfærd der i en eller flere henseender af omgivelserne – ”samfundet” – betragtes som farlig eller skadelig, men som reelt ikke er det. Den historiske liste over adfærd, der i perioder er blevet betragtet som alvorlig risikoadfærd, men som har vist sig ikke at være det, er lang: Læsning af tegneserier, at gå i biografen, se tv, se porno osv. osv. Måske er der allerede nogen, der her vil sige vagt i gevær: ”Der er noget af det nævnte som ikke anses for helt uskadeligt, og i hvert fald ikke i alle henseender.” Frem for et enten/eller – fiktiv eller reel – kan det være mere relevant og hensigtsmæssigt at fokusere på, at bestemte skadevirkninger af bestemte former for adfærd for bestemte

personer eller grupper af personer i den måde, de betragtes på, kan være overdrevne – eller underdrevne.

Når omgivelsernes reaktioner på en bestemt form for risikoadfærd er ude af proportioner med den pågældende adfærds farlighed eller skadelighed, taler man inden for kriminologien om eksistensen af en *moralsk panik*. Mon ikke man som udgangspunkt dog skulle holde sig til at tale om overreaktioner – og underreaktioner – for der er jo ikke nødvendigvis tale om ”panik” – eller mangel på ”panik”, eller noget der nødvendigvis stikker særlig dybt i moralske henseender. Under alle omstændigheder er det altid vanskeligt at måle og vurdere risikoadfærds faktiske skadelighed og farlighed op mod, hvordan det betragtes og vurderes af omgivelserne.

Vi skal ikke langt tilbage i tiden før der nærmest blev sat lighedstegn mellem barndom og ungdom på den ene side og risikoadfærd på den anden. Risikoadfærd er blevet betragtet som en del af det at være barn og ung, som noget typisk og normalt på vej til at blive voksen. Man må prøve sig frem for at finde ud af, hvad der er godt og ondt, rigtigt og forkert. Man må lære, hvor grænserne går ved at overtræde dem. Barndom og ungdom er et stort, bredspekteret forsøg på livet, som man må lære af. Barndoms- og ungdomslivet er også blevet beskrevet som kortsigtet. Det er perioden for den uforpligtende leg, hvor man endnu ikke er fuldt oplært til at tænke på konsekvenser og på længere sigt i det hele taget. Oven i dette er barndommen og ungdommen blevet tilskrevet en form for udødelighed: Det er en periode, hvor man ikke tror, at noget kan gå galt; at man kan komme til skade, eller at noget for alvor er farligt – for en selv eller for andre.

Vi skal heller ikke langt tilbage i tiden før der var en ret grundfæstet tro på, at det hele tiden blev værre: Nye former for risikoadfærd så hele tiden dagens lys og de gammelkendte blev der bare mere og mere af. Siden forandringshastigheden i samfundet blev sat op fra industrialiseringens begyndelse, har det utvivlsomt været sådan, at hver voksengeneration har set på deres tilhørende børn og unge som nogen, der opførte sig værre end de selv gjorde det, men også for samfundsforskere har det været svært at forestille sig, at de faktisk opadgående kurver for risikoadfærd kunne vendes. Øget risikoadfærd blandt børn og unge er nærmest blevet vurderet som en uundgåelig følgesvend af stigende forandringshastighed i samfundet og en stadigt stigende urbanisering/fremmedgørelse/individualisering, hvor egoismen får mere frit spil og de sociale bånd svækkes.

Her på tærsklen til det 21. århundredes tredje årti er spørgsmålet, om vi alligevel er kommet ind i en ny epoke, en tid med en ny barndom og ungdom når det drejer sig om risikoadfærd?

UNDERSØGELSER

Dette kan belyses via en række undersøgelser foretaget blandt børn og unge i Ringsted Kommune. Det er altså ikke landsdækkende undersøgelser, men Ringsted Kommune er fundet i en række henseender at være en *middel-kommune* – en slags mini-Danmark, i hvert fald når det drejer sig om børn og unge. Det har vi kunnet konstatere ved at sammenligne børn og unge i Ringsted Kommune med en række forskellige landsrepræsentative undersøgelser. Tæt ved undtagelsesfrit har vi fundet, at når det drejer sig om børns og unges holdninger og adfærd i Ringsted Kommune – og ikke blot når det drejer sig om risikoadfærd – ligger inden for de statistiske sikkerhedsintervaller sammenlig-

net med enkeltstående undersøgelser af børns og unges holdninger og handlinger i hele landet (jf. bl.a. Balvig, Holmberg & Sørensen, 2005; Balvig & Holmberg, 2020).

Hvornår er man barn og hvornår er man ung? Det er der ikke noget fast svar på, men der er et fast svar på, hvem vi har undersøgt: Det er skoleelever i 5.-9. klasse, dvs. de er i *aldersgruppen 11-16 år*. Man kan vel sige, at det er de lidt større børn og de lidt yngre af de unge. Tyngden ligger der, hvor barndom og ungdom flyder over i hinanden. Det omfatter såvel de skoleelever, der går på de ”normale” folkeskoler i Ringsted Kommune, som de der går på specialskoler eller privatskoler.

Den første af undersøgelserne er foretaget i 2002, men da specielt mange af spørgsmålene vedrørende risikoadfærd retter sig mod ”det forudgående år”, kan man sige, at starttidspunktet for den periode, der undersøges, er 2001.

Den seneste af undersøgelserne er foretaget i 2021, så undersøgelsesperioden er de to første årtier af det 21. århundrede, *fra 2001 til 2021*.

Der i alt foretaget fire undersøgelser, jf. opstilling 1, men undersøgelsen i 2004 kommer vi ikke til at benytte os nærmere af her.

Opstilling 1. Spørgeskemaundersøgelser gennemført blandt skoleelever i Ringsted Kommune, 2002-21

Undersøgelsesår	Klassetrin	Antal elever	Antal besvarelser	Svarprocent
2002	5.-9.	1.579	1.454	92
2004	5.-9.	1.699	1.562	92
2019	5.-7.	1.250	1.121	90
2021	5.-9.	2.021	1.892	94
ALLE		6.549	6.029	92

Undersøgelsen i 2021 er foretaget i marts-april måned. Når vi der spørger om ”det forudgående år” drejer det sig temmelig præcis om det første år med coronapandemien, herunder tiden med diverse skolenedlukninger m.v. Undersøgelsen i 2019 er foretaget sidst på året, og når vi der spørger om ”det forudgående år”, svarer det nogenlunde til året før coronapandemien satte ind.

Det er nærliggende at forestille sig, at tiden med skolenedlukninger osv. kan have haft en selvstændig betydning for – bl.a. – børns og unges risikoadfærd. Vi har derfor opdelt besvarelsen af spørgsmålet om udviklingen i børns og unges risikoadfærd hidtil i indeværende årtusinde i to: 1) Hvordan har udviklingen været fra 2001 til 2019, og 2) hvordan har udviklingen været i og lige efter det første ”coronaår”. Det sidste spørgsmål kan vi kun besvare for så vidt angår elever i 5.-7. klasse, fordi 8.-9. klasserne ikke er med i 2019-undersøgelserne. Det påvirker selvfølgelig også det første spørgsmål, hvor vi mangler oplysninger i 2019 for 8.-9. klasserne, men vi tillader os her i det lange stræk for disse to klassetrin at bruge besvarelsen i 2021.¹

¹ Baggrunden for, at 8.-9. klasserne ikke er med i 2019-undersøgelsen er, at denne undersøgelse blev gennemført med et andet primært formål end at belyse udviklingen i risikoadfærd siden århundredets begyndelse. 2019-undersøgelsen skulle primært bruges som en før-undersøgelse i forbindelse med gennemførelse af et eksperiment med social pejling på klassetrin 5.-7. (Balvig & Holmberg, 2021). 2021-undersøgelsen skulle primært være en efter-undersøgelse og som sådan alene omfatte klassetrin 6.-8. På baggrund af den interesse, der var opstået omkring, hvad ”coronaåret” kunne have gjort ved og for børn og unge samt muligheden for at kunne sammenligne udviklingen for en endnu større del af børn og unge i det lange tidsperspektiv, fik AFFORD til at beslutte, at medtage 5. og 9. klassetrin i 2021-undersøgelsen.

Alle undersøgelserne er gennemført som anonyme spørgeskemaundersøgelser under anvendelse af de samme temmelig omfattende spørgeskemaer – selvom enkelte spørgsmål undervejs er udgået eller medtaget som nye. I 2002 og 2004 var det papirspørgeskemaer, mens det i 2019 og 2021 har været elektroniske skemaer, der er blevet udfyldt via en computer.

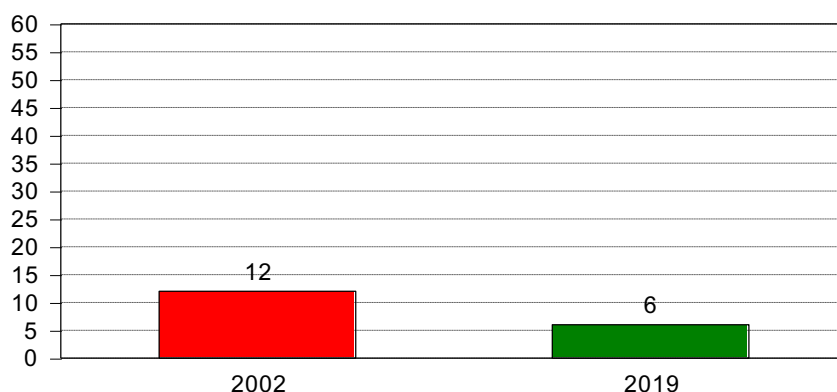
Som nævnt og som det ses af opstilling 1, er svarprocenterne særdeles høje, for alle under ét 92 pct. Det er dog ikke alle de indgivne besvarelser, der omfatter besvarelser af samtlige spørgsmål. Via forskellige former for kontrolanalyser er enkelte besvarelser frasorteret som upålidelige og ugyldige. Det endelige sæt af besvarelser, der er benyttet i de videre analyser, er tjekket for grad af repræsentativitet, og det er konkluderet, at for alle klassetrin og i alle undersøgelser har besvarelserne en høj grad af repræsentativitet for de tilsvarende klassetrin på det pågældende tidspunkt i Ringsted Kommune.

TOBAK

Af opstilling 2 fremgår, at der fra 2002 til 2019 er sket ikke mindre end en halvering i andelen af elever i 5.-9. klasse, der ryger tobak dagligt eller til fester. I 2002 var det 12 pct., i 2019 6 pct. Det er altså en særdeles markant nedgang i denne form for risikoadfærd.

Siden 2002 har der udviklet sig en række andre måder at ryge tobak på end den klassiske smøg i munden, først og fremmest vandpiberygning og elektroniske ”cigaretter”. Det er uafklaret, i hvilket omfang eleverne i 2019 har medtaget disse alternative måder at ryge tobak på i deres besvarelser af om, de ryger tobak eller ej.

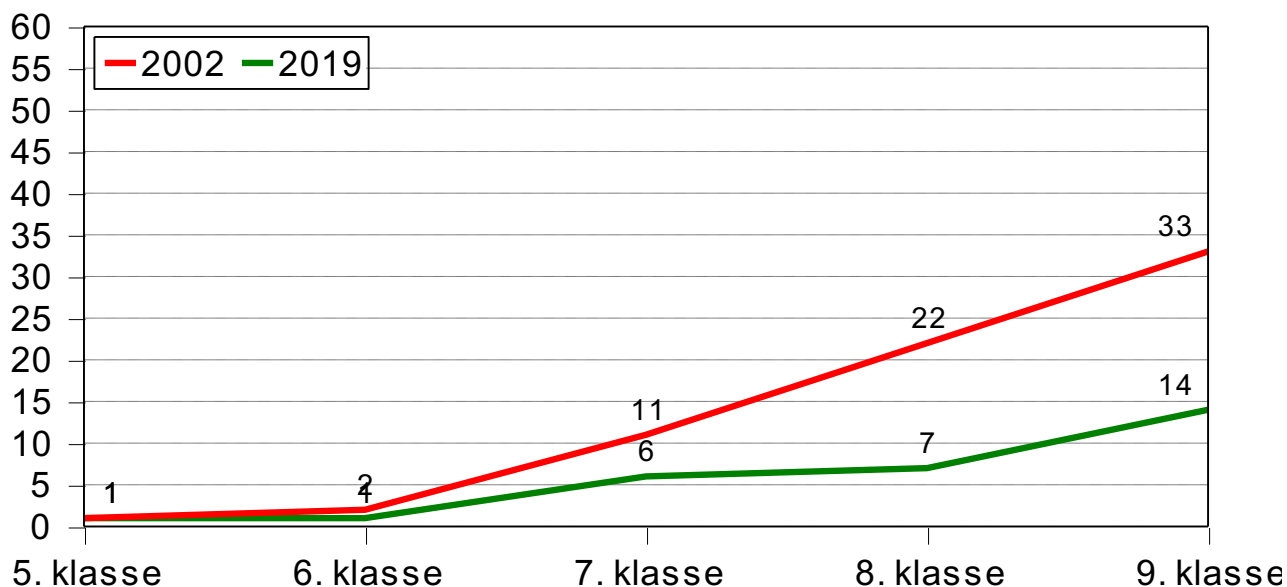
Opstilling 2. Procent af børn og unge i 5.-9. klasse der ryger tobak dagligt eller til fester – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

Af opstilling 3 kan man se, at der fandtes rygere blandt elever i 5. og 6. klasse, såvel i 2002 som i 2019, men det er ganske få og langt fra en i hver klasse (gennemsnitligt).

Opstilling 3. Procent af børn og unge på forskellige klassetrin (5.-9.) der ryger tobak dagligt eller til fester – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

I 7. klasse var der i 2002, hvad der gennemsnitligt svarer til 2-3 rygere, men det er faldet til 1-2 i 2019.

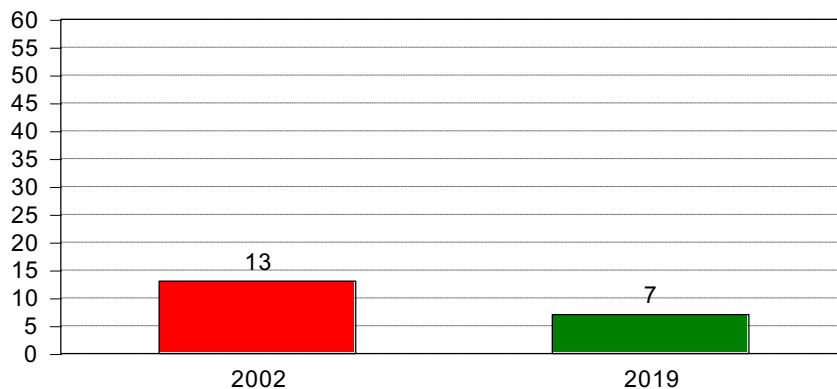
I 2002 var det mere end hver femte i 8. klasse, der røg tobak dagligt eller til fester, og i 9. klasse var det hver tredje. I 2019 er det blevet markant reduceret, til 7 pct. i 8. klasse og 14 pct. – hver syvende – i 9. klasse.

ALKOHOL

For brug af alkohols vedkommende har vi fokuseret på, hvem der har et ”overforbrug” eller ”misbrug”, og vi har afgrænset det til, at man som folkeskoleelev (11-16-årig) drikker sig fuld mindst en gang om måneden – en afgrænsning der selvfølgelig kan diskuteres.

Opstilling 4 viser, at såvel niveauerne som den samlede udvikling af ”alkoholmisbrug” svarer ret nøje til den, vi netop har konstateret for tobaks vedkommende. I 2002 var det 13 pct. af skoleleverne i 5.-9. klasse, der tilkendegav, at de drak sig fulde mindst en gang om måneden. Sytten år senere er denne andel blevet næsten halveret, til 7 pct.

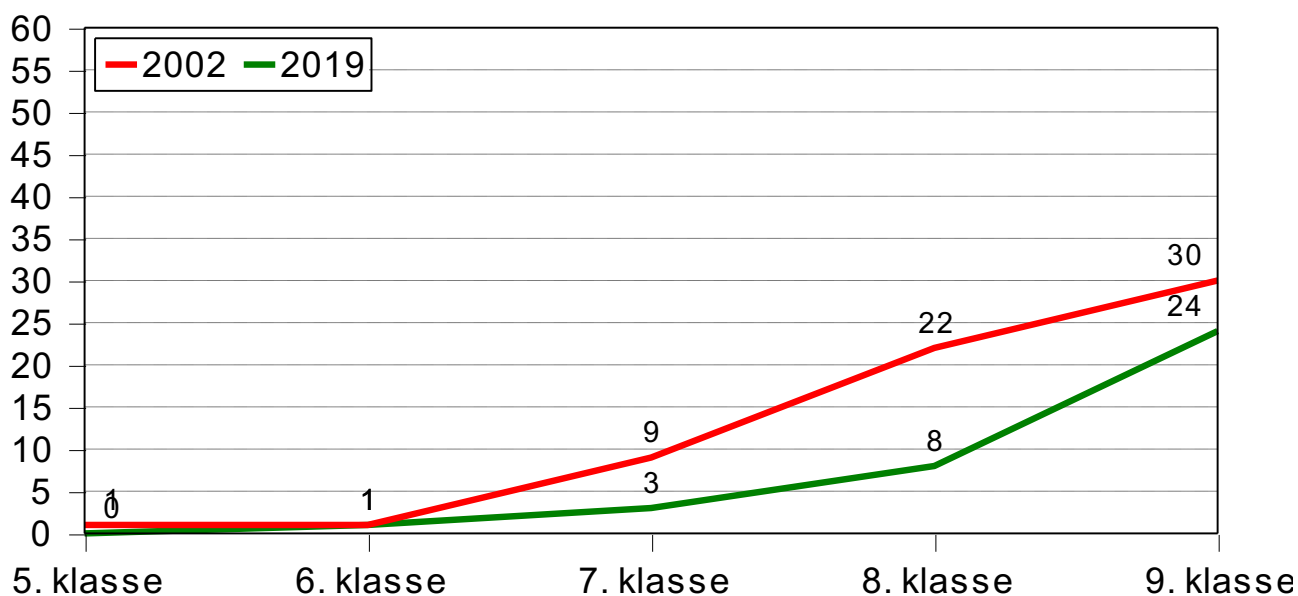
Opstilling 4. Procent af børn og unge i 5.-9. klasse der drikker sig fulde mindst en gang om måneden – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

Også her finder vi næsten ingen, der ofte drikker sig fulde blandt eleverne i 5. og 6. klasse, det være sig i 2002 eller 2019 – jf. opstilling 5.

Opstilling 5. Procent af børn og unge på forskellige klassetrin (5.-9.) der drikker sig fulde mindst en gang om måneden – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

For eleverne i 7. og 8. klasse er ændringerne i misbrug af alkohol særdeles markante. Niveauet af elever, der drikker ofte og meget er i 2019 mindsket til omkring en tredjedel af, hvad det var i 2002.

Der er også i ”2019” – som her er 2021 – færre blandt eleverne i 9. klasse, der ofte drikker sig fulde, end knapt tyve år tidligere, men ændringen er her mere beskednen. I 2021 er det næsten hver fjerde, der drikker sig fulde mindst en gang om måneden. I 2002 var det 30 pct.²

TYVERI

På et helt andet niveau end tobaksrygning og fuldedrikkeri ligger udbredelsen af tyverier blandt de undersøgte skoleelever. Ved udgangspunktet i 2002 var det 3-4 gange så mange, der inden for det seneste år havde stjålet noget fra nogen andre, 42 pct., sammenlignet med hvor mange der røg tobak, og hvor mange der drak sig fulde mindst en gang om måneden.

Det er vigtigt at understrege, at det i de fleste tilfælde ”kun” drejede sig om et enkelt tyveri, og især at dette tyveri var et ”hjemmetryveri:” Tyveri af nogle penge, noget tobak eller noget alkohol fra forældrene. Det fremgår af opstilling 7. Man får måske de mest dækkende associationer til hvad det drejer sig om ved at beskrive det meste af det, børnene og de unge har lavet, som rapserier frem for tyverier.

De relativt alvorligere former for tyveri såsom knallerttyveri, indbrudstyveri, tyveri fra biler, taskeytyverier m.v. var blevet begået af 1 ud af 20 eller færre. I størrelsesordenen 1 ud af 10 – svarende til gennemsnitligt 2-3 elever i hver klasse – havde begået cykeltyveri, butikstyveri eller stjålet noget fra skolen.

Opstilling 6. Procent af børn og unge i 5.-9. klasse, der en eller flere gange seneste år forud for udspørgningstidspunktet har stjålet noget – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

² Brug af andre former for stoffer end alkohol og tobak er også belyst i de gennemførte undersøgelser, men ikke på så systematisk måde som alkohol og tobak. Bl.a. er der i 2019 og 2021 ikke spurgt om eventuelt forbrug af hash blandt elever i 5. klasse, idet man mente, at de dårligt ville vide hvad det var, og at der ikke var nogen grund til at gøre dem opmærksom på denne mulighed. De data, vi har fået, peger i retning af, at der også er sket et fald i brug af andre stoffer end rygning og tobak. Fra 2002 til 2021 faldt andelen af de elever i 6.-9. klasse, der havde brugt hash inden for de seneste 12 måneder fra 12 til 5 pct. For 6. klasserne var det en udvikling fra 1 til 0 pct.; for 7. klasserne fra 4 til 3 pct.; for 8. klasserne fra 17 til 5 pct. og for 9. klasserne fra 24 til 10 pct.

Fra 2002 til 2019 er de 42 pct. blevet reduceret til 29 pct., altså ganske væsentligt. Nu, i 2019, er det ”kun” mellem hver tredje og hver fjerde der – inklusiv ”hjemmetyverier” – har stjålet noget fra andre.

Eleverne er såvel i 2002 som 2019 blevet spurgt, om de inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet har været *udsat* for tyveri. Også dette bekræfter, at tyverier er blevet en mindre udbredt aktivitet blandt de 11-16-årige. I 2002 var det godt og vel hver tredje, 35 pct., der havde været udsat for tyveri – i 2019 var det mindre end hver fjerde, 22 pct.

Opstilling 7. Procent af børn og unge i 5.-9. klasse, der en eller flere gange seneste år forud for udspørgningstidspunktet har stjålet noget – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

Seneste år stjålet ...	2002	2019*
Tobak, hjemme	11	6
Alkohol, hjemme	20	11
Penge, hjemme	18	12
Cykelttyveri	9	10
Knallerttyveri	5	2
Fra skole	11	8
Fra uaflåst bil	3	1
Fra aflåst bil	2	1
Butikstyv. (i butik)	11	5
Butikstyv. (udenfor butik)	4	2
Fra forening/klub	7	3
Fra omklædningsrum	4	2
Af/fra taske	4	3
Indbr. ubeboet bygn.	4	1
Indbr. virksomh./beboelse	3	1

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

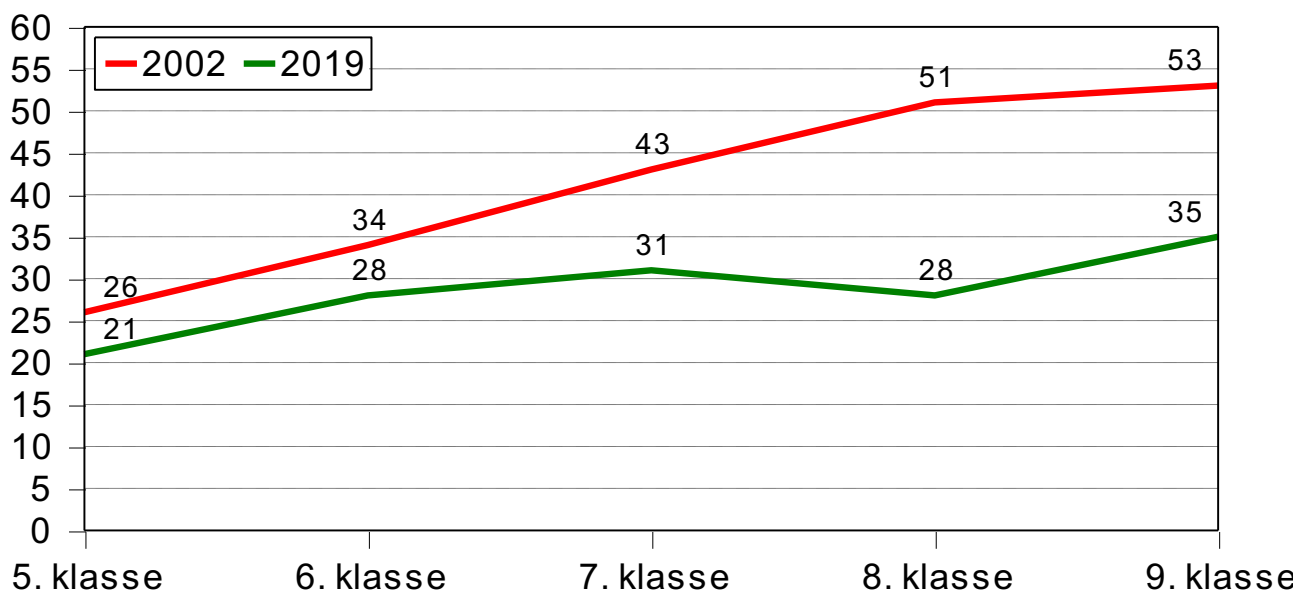
Ser vi, som i opstilling 7, på de specifikke former for tyveri, er der en af dem, der ikke er blevet færre af fra 2002 til 2019. Det er cykelttyveri. I 2019 er det stadig omkring hver tiende, der indenfor det seneste år forud for udspørgningstidspunktet alene eller sammen med andre har forsøgt eller faktisk stjålet en cykel.

For samtlige andre former for tyveri er der et fald med hensyn til, hvor mange der har begået det. Det vel på papiret mest alvorlige tyveri, af dem der er spurgt om, er indbrudstyveri. Her er der tale om et fald fra 3-4 pct. i 2002 til 1 pct. i 2019. Andre undersøgelser har vist, at *når* der er tale om

indbrudstyveri selvrapporeret blandt de aldersgrupper, vi har undersøgt, er det i langt de fleste tilfælde af forholdsvis bagatelmæssig karakter. Der er intet eller meget lidt stjålet. Ofte svarer det til mere til "ulovligt ophold" på en grund eller i en bygning end til indbrud i juridisk forstand.

Butikstyverier er en af de former for kriminalitet, man stort set har haft med i alle selvrapporeringsundersøgelser, siden man påbegyndte denne type undersøgelser blandt børn og unge i begyndelsen af 1960-erne (Balvig, 2017, s. 31). I perioder har frekvensen af børn og unge, der har begået butikstyveri, ligget over 50 pct. Allerede de 11 pct., man fandt for 2002, var således historisk lavt, og det er det så i endnu højere grad for de 5 pct., vi finder for 2019. Butikstyveri begået i løbet af et år har udviklet sig fra "masseadfærd" til at være en form for børne- og ungdomskriminalitet, der nu kun begås af en ganske lille gruppe – svarende nogenlunde til en i hver skoleklasse

Opstilling 8. Procent på forskellige klassetrin (5.-9.) der en eller flere gange seneste år forud for udspørgningstidspunktet har stjålet noget – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

I opstilling 8 vises tyveriaktivitetens udbredelse og udviklingen for de forskellige klassetrin. Der er i alle tilfælde tale om et fald. Den faldende tendens ser umiddelbart ud til at være stærkest for de ældste klassetrin (8.-9.), men her skal man huske på, at det er 2021, der sammenlignes med, og ikke 2019. Som vi senere skal se på, skete der et betydeligt fald i tyveriaktiviteten for børn og unge på 5.-7. klassetrin under "coronaåret", fra 2019 til 2021, så forskellen i faldets størrelse kan bero herpå. Det viser sig da også at være tilfældet for 6. og 7. klassetrin. Hvis vi sammenligner tyveriniveauet for 6.-9. klassetrin fra 2002 til 2021, så finder vi for hvert af disse klassetrin en reduktion af tyveriaktiviteten i størrelsesordenen 40 pct. For de yngste, 5. klassetrin, er reduktionen derimod beskedent, og det gør ingen forskel af betydning, om 2002 sammenlignes med 2019 eller 2020.

HÆRVÆRK

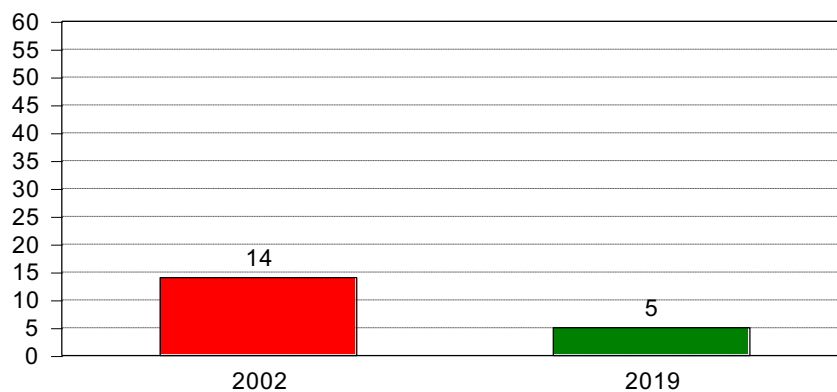
Børnene og de unge er i undersøgelserne blevet stillet følgende spørgsmål: ”Har du alene eller sammen med andre inden for de seneste 12 måneder med vilje ødelagt gadelygter, vejskilte, vinduer, sidespejle eller lavet ødelæggelser på skoler?” Hensigten med spørgsmålet har været at indfange de fleste former for hærværk, som børn og unge kan tænkes at have været involveret i. Om det faktisk er tilfældet, og om det kan have forandret sig over tid, er uklart. Spørgsmålet om de ”ødelagte gadelygter” stammer fra en tid, hvor den almindelige gadebelysning bestod af almindelige ubeskyttede lyspærer, som det fx kunne være fristende at kaste til måls efter med en snebold.

I 2002 var det 1 ud af hver 7 – 14 pct. – der havde begået hærværk i den nævnte betydning. Siden da er denne form for risikoadfærd blevet langt mindre udbredt. I 2019 var således, jf. opstilling 9, ”kun” 1 ud af 20 – 5 pct. – der havde lavet hærværk.

Udviklingen er ganske dramatisk. Tæt ved to-tredjedel af hærværket er ”forsvundet”, og hærværk er nu en ganske sjælden foreteelse blandt børn og unge.

Der er i tillæg til det grundlæggende hærværksspørgsmål specifikt spurgt, om man har lavet graffiti – noget ikke alle er enige om er hærværk, sandsynligvis især ikke blandt dem, der laver den. Det viste sig at være 8 pct. i 2002 og 5 pct. i 2019. Også her er der altså tale om et væsentligt fald, om end ikke af samme størrelsesorden som for det ”traditionelle hærværk.

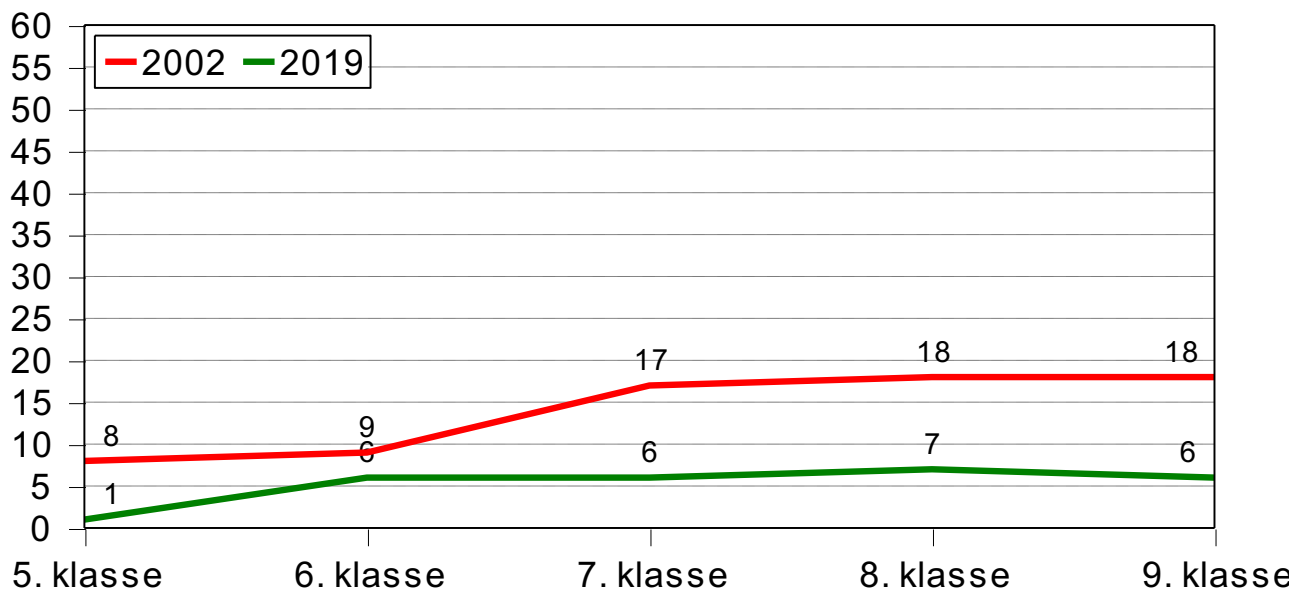
Opstilling 9. Procent af børn og unge i 5.-9. klasse der seneste år forud for udsørgningstidspunktet en eller flere gange har lavet hærværk– Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

Det fremgår af opstilling 10, at der ikke er nogen betydende ændring for 6. klassernes vedkommende, men at det ret dramatiske fald i udbredelsen af hærværk ellers gør sig gældende på alle de undersøgte alders- og klassetrin. For 5. klassernes vedkommende er hærværk nærmest forsvundet – fra 8 pct. i 2002 til 1 pct. i 2019.

Opstilling 10. Procent på forskellige klassetrin (5.-9.) der en eller flere gange seneste år forud for udsørgningstids-
punktet har lavet hærværk – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

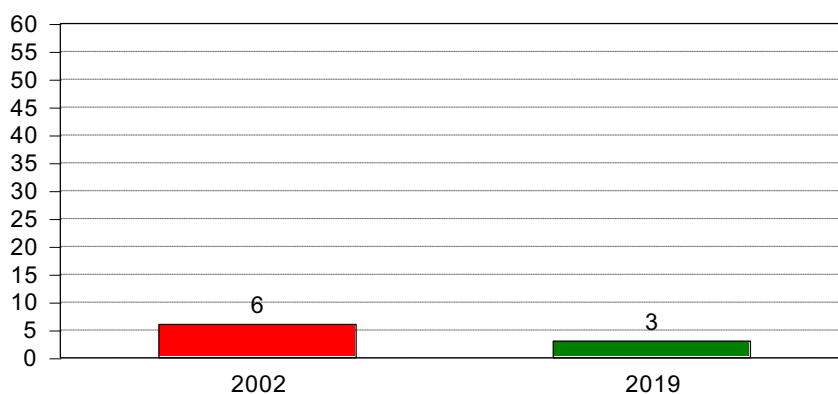
* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

”RØVERI”

I de nationale offerundersøgelser har man opgivet at spørge befolkningen om udsathed for røveri, fordi det viser sig, at den folkelige opfattelse af ”røveri” både er bredere og langt mere flydende end den juridiske.

Denne problematik er givetvis ikke mindre, når børn og unge udsørges, om de har begået ”røveri” – og det er derfor vi allerede som udgangspunkt sætter røveri i citationstegn.

Opstilling 11. Procent af børn og unge i 5.-9. klasse der en eller flere gange seneste år forud for udsørgningstids-
punktet har begået ”røveri” – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

Børnene og de unge er blevet spurgt om, hvorvidt de – de seneste 12 måneder – alene, eller sammen med andre – ved trusler eller tvang havde taget eller forsøgt at få nogen til at udlevere penge, tøj, mobiltelefon el.lign., uden at det var for sjov.

Det gav 6 pct. i 2002 udtryk for, at de havde gjort, og som udgangspunkt var det således den mindst udbredte form for risikoadfærd af dem, vi hidtil har set på.

Frem mod 2019 er der sket en halvering, til 3 pct. De andre former for risikoadfærd, vi hidtil har set på, er også faldet, men selvom nogen af dem er faldet endnu mere end ”røverier”, så er ”røverier” stadig den mindst udbredte risikoadfærd blandt eleverne i 5.-9. klasse.

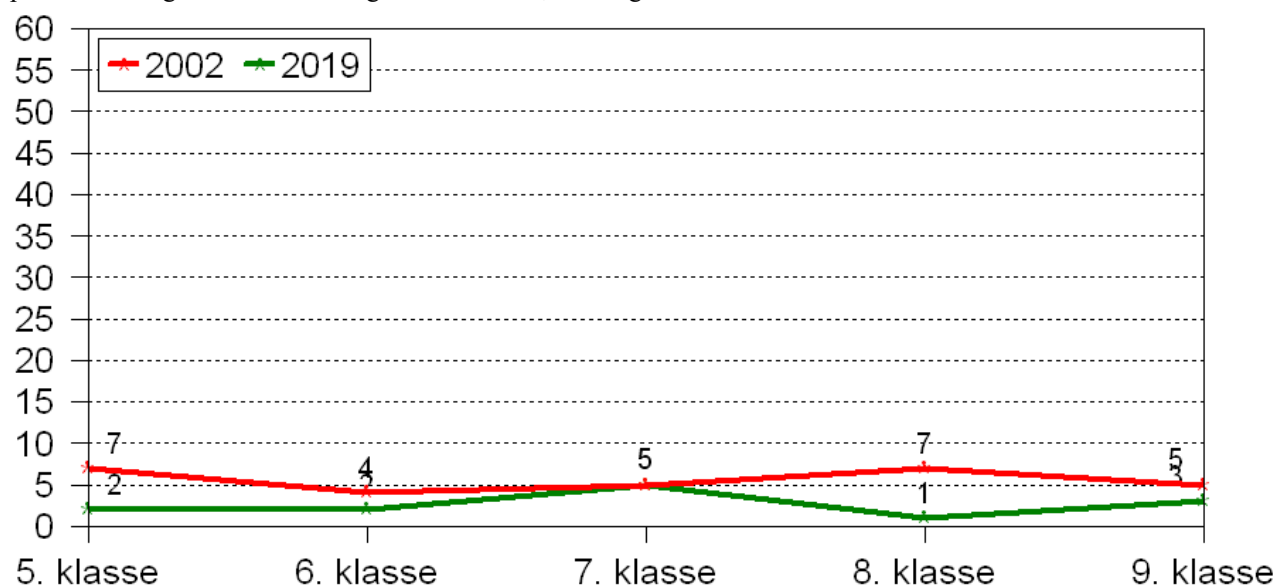
Opstilling 12. Procent af børn og unge i 5.-9. klasse der en eller flere gange seneste år forud for udspørgningstidspunktet har været udsat for ”røveri” eller som har været i besiddelse af ulovlig dolk eller kniv – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

Seneste år ...	2002	2019*
Haft en dolk eller kniv med mere end 7 cm klinge	8	3
At nogen har truet dig til at udlevere penge, tøj, mobiltelefon el.lign.	6	4

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

Eleverne blev også spurgt, om de havde været udsat for ”røveri” seneste 12 måneder forud for udspørgningstidspunktet. Det havde, jf. opstilling 12, 6 pct. i 2002 og 4 pct. i 2019. Disse ”røverier” er jo ikke nødvendigvis begået af andre i 5.-9. klasse, men ændringen understøtter, at der er sket et fald i udbredelsen af ”røverier”.

Opstilling 13. Procent på forskellige klassetrin (5.-9.) der en eller flere gange seneste år forud for udspørgningstidspunktet har begået ”røveri” – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

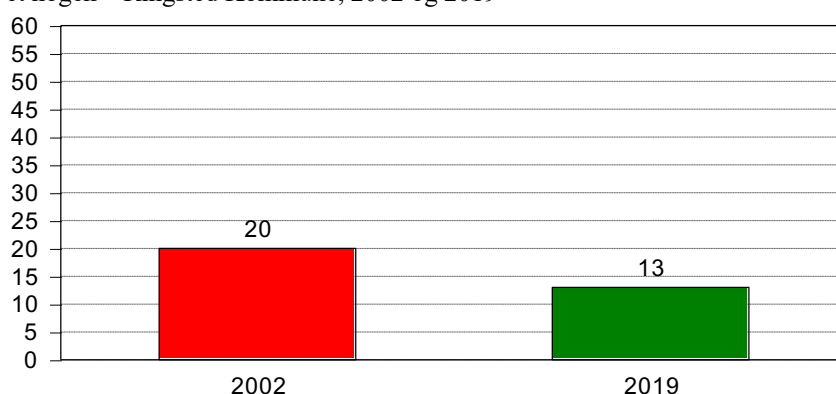
Udviklingen i begåelse af ”røverier” set over de forskellige er noget usystematisk, jf. opstilling 13, men der findes dog ikke noget klasstrin, hvor der er flere ”røverier” i 2019 end i 2002. For 7. klassernes vedkommende ligger det på samme niveau, mens der er tale om dramatiske fald for de to klasstrin, hvor ”røverierne” som udgangspunkt lå på det højeste niveau, 5. klasserne og 8. klasserne.

VOLD

Man kunne med lige så god ret sætte vold i citationstegn, for også her kan der være langt mellem, hvad der opfattes som vold og den juridiske definition af samme; der kan være store forskelle folk imellem og det kan ændre sig over tid.

Når vi har valgt ikke at gøre det, er det fordi vi som udgangspunkt som ”vold” har valgt svarene på et spørgsmål, hvor det er ret entydigt, hvad det drejer sig om og som repræsenterer noget, der er tæt ved kernen af, hvad vold i juridisk henseende kan dreje sig om. Børnene og de unge er blevet spurgt om de – alene eller sammen med andre, seneste 12 måneder – har slået eller tævet nogen.

Opstilling 14. Procent af børn og unge i 5.-9. klasse der en eller flere gange seneste år forud for udspørgningstidspunktet har slået eller tævet nogen – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

Det var langt fra at være masseadfærd eller flertalsadfærd, men det var dog i 2002 20 pct., der havde gjort det en eller flere gange. Frem mod 2019 er det faldet til 13 pct., altså en reduktion på ca. en tredjedel svarende til, hvad vi bl.a. fandt for tyveriernes vedkommende.

For at vurdere hvor følsom udviklingen i udbredelsen af vold er over for, hvordan vi spørger og hvad vi specifikt spørger om, er børnene og de unge tillige blevet stillet spørgsmål om, hvorvidt de har truet andre med tæv uden at gøre alvor af det, og om de har været i slagsmål, jf. opstilling 15. Fra 2002 til 2019 falder andelen, der har været i slagsmål, fra 31 til 21 pct., og andelen der har truet med vold fra 17 til 9.

De er også blevet spurgt om, hvorvidt de har været *udsat* for, at andre har slået eller tævet dem, og om andre har truet dem med tæv uden at gøre alvor af det, jf. ligeledes opstilling 15. I førstnævnte tilfælde falder andelen fra 19 til 13 procent, og i sidstnævnte fra 29 til 20 pct.

Disse alternative måder at kortlægge volden på underbygger, at volden blandt de 11-16-årige i de første par årtier af indeværende årtusinde er blevet reduceret med – i størrelsesordenen – omkring en tredjedel.

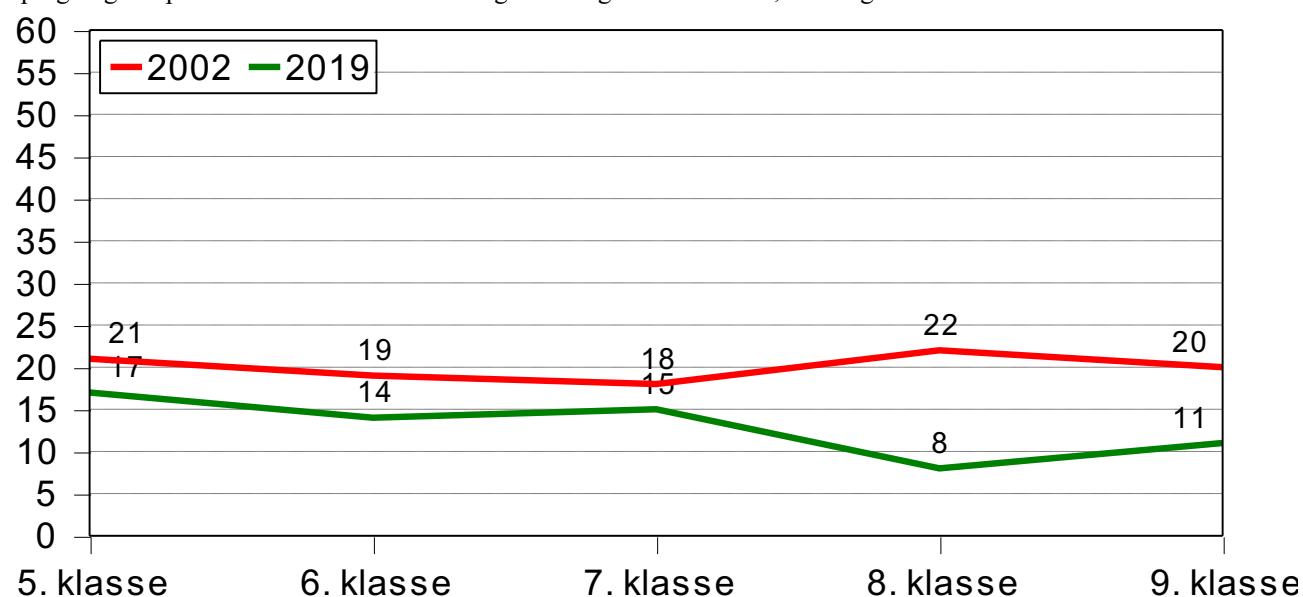
Opstilling 15. Procent af børn og unge i 5.-9. klasse der en eller flere gange seneste år forud for udspejgningstidspunktet har begået eller været udsat for forskellige former for vold – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

Seneste år ...	2002	2019*
Selv været i slagsmål	31	21
Selv truet andre med tæv uden at have gjort alvor af det	17	9
Blevet truet med tæv uden at det blev til noget	29	20
At nogen har slået dig eller givet dig tæv	19	13

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

Ifølge opstilling 16 kunne det se ud som om, at volden er blevet reduceret noget mere på de ældste klassetrin – 8.-9. – end for de yngste, men her må vi igen tage i betragtning, at tallene for 8.-9. klasse vedrører 2021 og ikke 2019, og at der – som det fremgår længere fremme – synes at være sket et fald i ”coronaåret”. Hvis vi for alle klassetrin sammenligner 2002 med 2021, er der for 5.-7. klassetrin sket en reduktion af voldens udbredelse på 41 pct., mens der for 8.-9. er sket en reduktion på 55 pct. – altså stadig en større reduktion for de ældste af eleverne i undersøgelseerne. Samlet er der fra 2002 til 2021 sket en halvering i den andel af de unge, der har slået eller tævet andre, fra 20 til 10 pct.

Opstilling 16. Procent af børn og unge på forskellige klassetrin (5.-9.) der en eller flere gange seneste år forud for udspejgningstidspunktet har slået eller tævet nogen – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019 men i 2021.

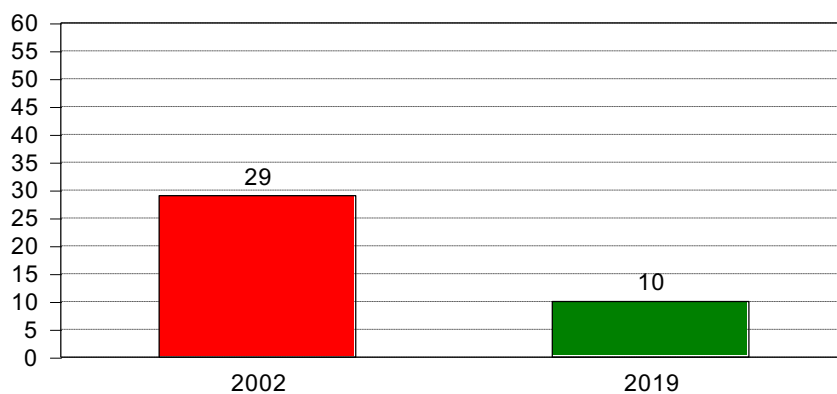
PSYKISK VOLD

Man kan plage og pine hinanden på mange andre måder end ved at udøve fysisk vold. ”Psyisk vold” er mindst lige så svært at afgrænse som ”fysisk vold”, men igen har vi her i de gennemførte undersøgelser valgt at fokusere på en bestemt form for adfærd som uden for al diskussion *er* psykisk vold og som er et kerneområde, når det drejer sig om skoleelever.

Vi har spurgt, om man alene eller sammen med andre – en eller flere gange, seneste 12 måneder – har drillet eller mobbet en anden, så han eller hun blev ked af det.

Mobning viste sig i 2002 at være en forholdsvis udbredt form for risikoadfærd blandt skoleeleverne, idet mellem hver fjerde og hver tredje – 29 pct. – havde deltaget i mobning af andre. Til gengæld er det faldet til 10 pct. i 2019, et fald vi ligesom ved hærværk vil karakterisere som ret dramatisk (se opstilling 17). I et klasseperspektiv er det et fald fra 6-7 mobbere i hver gennemsnitsklasse til omkring 2.

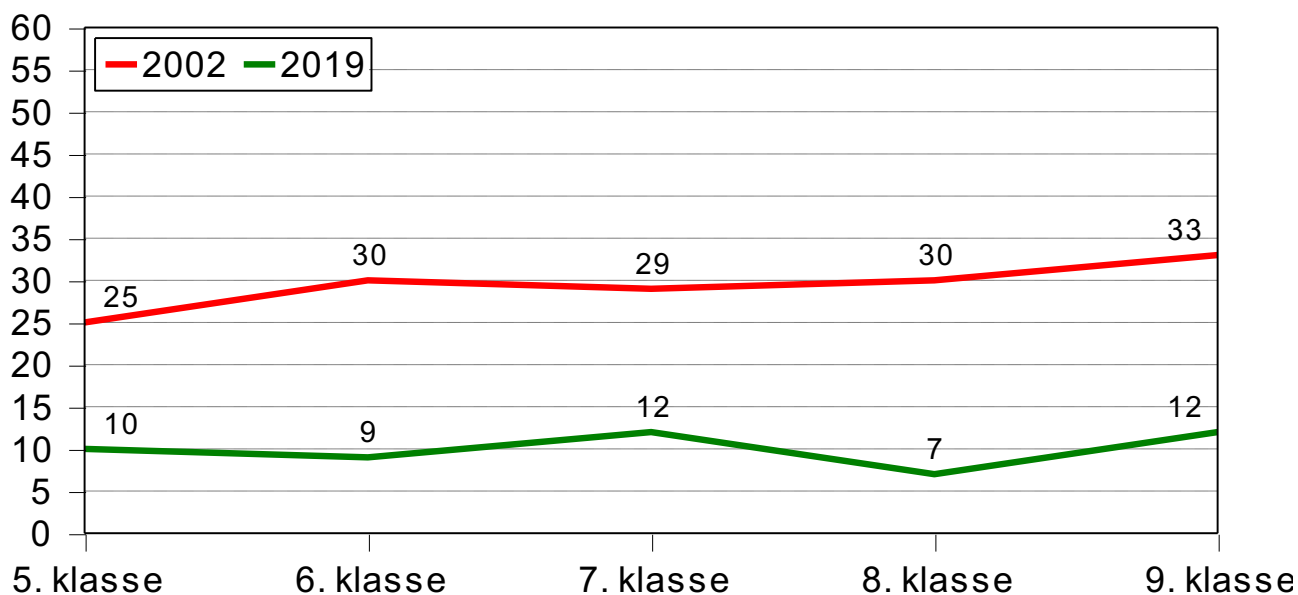
Opstilling 17. Procent af børn og unge i 5.-9. klasse der en eller flere gange i det seneste år forud for udspørgningstidspunktet alene eller sammen med andre har drillet eller mobbet en anden, så han eller hun blev ked af det – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

Andelen af elever, der er blevet væk fra skolen en eller flere dage, fordi de har været bange for at gå derhen på grund af andres drilleri, vold eller mobning, er fra 2002 til 2019 faldet fra 10 til 7 pct.

Opstilling 18. Procent på forskellige klassetrin (5.-9.) der en eller flere gange i det seneste år forud for udspørgningstidspunktet alene eller sammen med andre har drillet eller mobbet en anden, så han eller hun blev ked af det – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019 men i 2021.

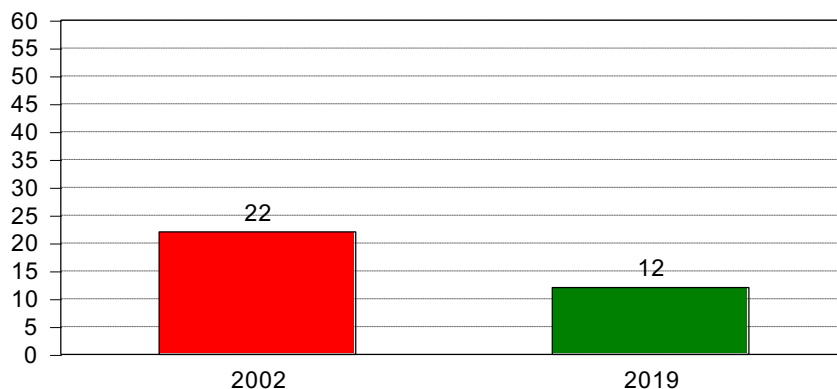
Af opstilling 18 fremgår det klart, at den temmelig drastiske reduktion i omfanget af mobning er sket på alle klassetrin.

RISIKOADFÆRD GENERELT

Den udvikling, vi har registreret for syv forskellige former for risikoadfærd blandt 11-16-årige børn og unge i en middel-kommune, er fuldstændig entydig: Der er tale om et betydeligt fald fra begyndelsen af indeværende årtusinde og frem til 2019.

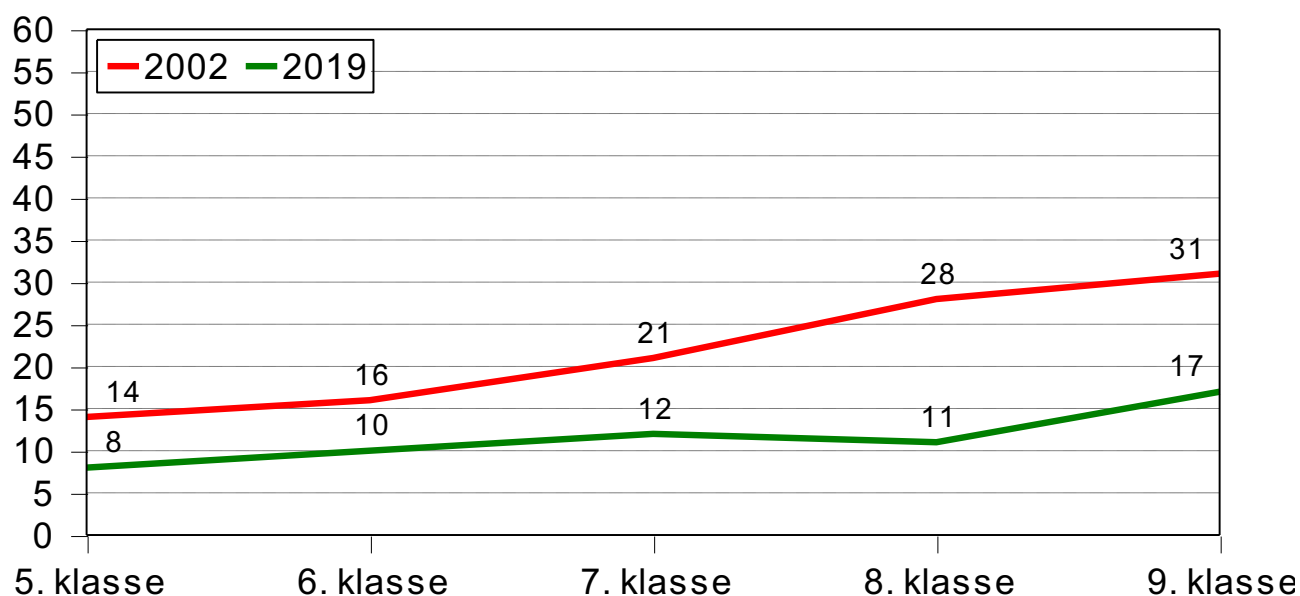
For de syv forskellige former for risikoadfærd, vi har belyst, var det ifølge opstilling 19 gennemsnitligt 22 pct., der i 2002 var involveret i dem, og det er faldet til 12 pct. i 2019 – dvs. tæt på en halvering.

Opstilling 19. Den gennemsnitlige pct. for hvor stor en andel af børn og unge i 5.-9. klasse, der aktuelt er involveret i eller som har foretaget sig forskellige former for risikoadfærd inden for det seneste år forud for udspejningstidspunktet – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019, men i 2021.

Opstilling 20. Den gennemsnitlige pct. for hvor mange børn og unge på forskellige klassetrin (5.-9.), der aktuelt er involveret i eller som inden for det seneste år forud for udspejningstidspunktet har foretaget sig forskellige former for risikoadfærd – Ringsted Kommune, 2002 og 2019*

* For 8. og 9. klassernes vedkommende er den seneste undersøgelse ikke foretaget i 2019 men i 2021.

Opstilling 20 viser, at der opgjort på denne måde er tale om et betydeligt fald på alle klassetrin og i alle aldersgrupper fra 11 til 16 år. Målt ved procentpoints er risikoadfærd især blevet reduceret for de ældste af eleverne, 8. og 9. klasse, men grafen overvurderer denne forskel noget, fordi det for 8. og 9. klassernes vedkommende er en sammenligning mellem 2002 og 2021, jf. nærmere herom tidligere og – mere dybtgående – i det følgende afsnit.

UDVIKLINGEN I "CORONAPERIODEN", 2019 til 2021

Som nævnt indledningsvist blev spørgeskemaundersøgelsen i 2021 afviklet i marts-april måned, dvs. lige efter den omfattende nedlukning af skoler, der havde fundet sted siden december 2020. Når vi i denne undersøgelse spørger børnene og de unge om aktuelle forhold, vedrører det altså forhold lige efter, at de er begyndt i skolerne igen, og når vi spørger dem om forhold inden for det seneste år vedrører det simpelt hen det første år i Danmark efter pandemien brød ud i marts 2020. I starten af denne periode blev skolerne også lukket ned for en periode, så alt i alt drejer det sig om en periode, hvor man ikke er gået i skole i 3-5 måneder af, hvad man normalt ville have gjort (lidt mindre for 5. klassernes vedkommende). Når vi spørger som, som tilfældet er ved nogle spørgsmål, om de sene 6 måneder, er det en periode hvor skolerne har været lukket ned mere end halvdelen af tiden.

Undersøgelsen i 2019 blev gennemført i november-december, og de aktuelle forhold, der er blevet belyst gennem denne undersøgelse, er altså forholdene lige inden coronapandemien brød ud, og inden man i det hele taget har kunnet have en fornemmelse af, at dette var noget der ville ramme Danmark og få konsekvenser for en selv. Når vi i denne undersøgelse spørger om forhold inden for seneste 12 måneder svarer det nogenlunde til det sidste "normale" år inden corona-perioden, og tilsvarende når vi spørger om forholdene seneste 6 måneder.

Det er alene forholdene for eleverne i 5., 6. og 7. klasse, vi kan belyse, fordi det kun er disse, der er blevet spurgt i 2019.

Undersøgelserne er altså velegnede til at belyse situationen for børn i 5.-7. klasse under og lige efter coronaperiodens første år sammenlignet med tidligere, men det skal understreges, at vi ikke kan afgøre om eventuelle forskelle eller ligheder beror på de særlige forhold under coronaperiodens første år eller ej. Vi kan ikke vide, og har ikke mulighed for at afgøre, om dokumenterede forskelle og ligheder ville have været der alligevel, hvis det havde været et "normalt år". Vi kan kun beskrive og registrere, om der er forskelle eller ej.

Vi kan lægge ud med nogle mere almene forhold. Det er undervejs blevet diskuteret – og bliver det stadigvæk – om skolenedlukningerne m.v. har betydet en øget almen mistrivsel blandt børn og unge.

Ændringen er ikke dramatisk stor, men af opstilling 21 kan vi se, at børn og unge de seneste 6 måneder af coronaperiodens første år, hvor skolenedlukningerne var mest omfattende, noget oftere har været i dårligt humør og irritable, sammenlignet med de seneste 6 måneder før pandemien. Der er ikke tale om nogen voldsom stor forskel, men hvor der i 2019 var 39 pct., der aldrig havde været i dårligt humør eller irritable, så var dette mindsket til 35 pct. i 2021. Der er primært tale om en forskydning fra næsten aldrig til lidt oftere. Andelen der mere end én gang havde oplevet sig som værende i dårligt humør eller som næsten dagligt havde gjort det, har således ikke ændret sig. Det er i begge tilfælde 22 pct.

Mens tendensen i retning af lidt dårligere almen trivsel har gjort sig gældende på alle tre klassetrin, så er der forskel med hensyn til, hvor mange der *ofte* har mistrivedes. For 5. klasseelevernes ved-

kommende er der nærmest en tendens til, at færre ofte har mistrivedes (fra 22 til 17 pct.); for 6. klasserne synes det ikke at have ændret sig (fra 21 til 20 pct.) mens der er blevet flere blandt de ældste elever i 7. klasse.

Opstilling 21. Procentfordeling af elever på forskellige klassetrin (5.-7.) efter, hvor tit eleverne de sidste 6 måneder har været irriteret/i dårligt humør – Ringsted Kommune, 2019 og 2021

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		ALLE	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
Sjældent el. aldrig	43	39	40	36	34	29	39	35
Næsten hver måned	22	25	25	28	23	23	24	25
Næsten hver uge	13	19	14	16	19	20	15	18
> 1 gang om ugen	14	11	14	12	14	16	14	13
Næsten hver dag	8	6	7	8	10	12	8	9
I ALT	100	100	100	100	100	100	100	100

Det almene trivselsspørgsmål blev fulgt op af tre spørgsmål, der belyser forekomsten af forskellige former for smerteoplevelse. Det er typer af smerte – hovedpine, mavepine, spændingsmerter som ondt i nakken mv. – som *kan* have en psykosomatisk baggrund, dvs. være et fysisk udtryk for (alvorlig) mistrivsel.

Opstilling 22. Procentfordeling af elever på forskellige klassetrin (5.-7.) efter, hvor tit eleverne de sidste 6 måneder har haft hovedpine – Ringsted Kommune, 2019 og 2021

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		ALLE	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
Sjældent el. aldrig	54	60	57	54	50	50	54	55
Næsten hver måned	19	18	17	16	17	20	18	18
Næsten hver uge	10	10	10	13	13	12	11	12
> 1 gang om ugen	11	8	9	9	13	10	11	9
Næsten hver dag	6	4	7	8	7	8	6	6
I ALT	100	100	100	100	100	100	100	100

Opstilling 23. Procentfordeling af elever på forskellige klassetrin (5.-7.) efter, hvor tit eleverne de sidste 6 måneder har haft mavepine – Ringsted Kommune, 2019 og 2021

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		ALLE	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
Sjældent el. aldrig	65	69	63	64	59	57	63	53
Næsten hver måned	16	18	21	19	24	26	20	21
Næsten hver uge	7	6	7	9	9	7	8	7
> 1 gang om ugen	7	3	6	5	6	6	6	5
Næsten hver dag	5	4	3	3	2	4	3	4
I ALT	100	100	100	100	100	100	100	100

Opstilling 24. Procentfordeling af elever på forskellige klassetrin (5.-7.) efter, hvor tit eleverne de sidste 6 måneder har haft andre smerter, fx ondt i nakken eller i ryggen – Ringsted Kommune, 2019 og 2021

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		ALLE	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
Sjældent el. aldrig	50	47	44	45	43	39	46	44
Næsten hver måned	22	21	22	24	24	21	23	22
Næsten hver uge	11	14	11	12	8	15	10	13
> 1 gang om ugen	8	10	11	11	12	11	10	11
Næsten hver dag	9	8	12	8	13	14	11	10
I ALT	100	100	100	100	100	100	100	100

Samlet set er der ingen ændringer af betydning i den oplevede forekomst af hovedpine, mavepine eller andre smerter som fx ondt i nakken eller i ryggen. Det må kunne tages til indtægt for, at den generelle vækst i mistrivsel har været beskednen, og at den ikke vedrører de mere alvorlige og indgribende former for mistrivsel.

Et forhold, der kan have selvstændig betydning for hvor godt man trives, og som også selvstændigt har været diskuteret som en følge af skolenedlukningerne m.v., er følelsen af ensomhed. Her er der ikke spurgt til en bestemt periode bagud i tit, men kun til hvordan man oplever situationen her og nu på udspørgningstidspunktet, jf. opstilling 25.

Opstilling 25. Procentfordeling af elever på forskellige klassetrin (5.-7.) efter, hvor tit eleverne føler sig ensomme – Ringsted Kommune, 2019 og 2021

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		ALLE	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
Nej	68	66	71	65	67	65	69	65
Ja, af og til	25	26	23	28	25	29	24	28
Ja, tit	4	5	3	5	5	5	4	5
Ja, meget tit	3	3	3	2	3	1	3	2
I ALT	100	100	100	100	100	100	100	100

Samlet set er tendensen den samme som ved almen trivsel. Der er lidt færre, der aldrig føler sig ensomme, men ikke flere end før der gør det tit eller meget tit.

Opstilling 26. De sociale relationer med jævnaldrende blandt børn og unge i 5.-7. klasse – Ringsted Kommune, 2019 og 2021 (procenter)

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		ALLE	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
Går < 1 gang om ugen ud (er ikke hjemme), når de har fri	53	54	52	59	45	56	50	56
Kommer kun sammen med venner den mindste del af fritiden	26	28	27	33	32	34	28	32
Har ikke været til fest en eneste gang seneste 12 måneder	43	78	44	84	44	75	44	74

Spørgsmålet om ensomhed fører videre over til spørgsmålet om de sociale relationer og de sociale aktiviteter, som børnene og de unge er involveret i.

Vi kan ikke vide, hvordan det forholdt sig under selve coronaperiodens første år, men ved udgangen af det kan vi se, at der er sket en vis reduktion af det sociale samvær og de sociale aktiviteter eleverne imellem. I opstilling 26 gengives svarene på tre forskellige spørgsmål, der alle har haft som formål at give et fingerpeg om eventuelle ændringer i børnenes og de unges sociale liv.

De yngste, eleverne i 5. klasse, går i foråret 2021 ikke mindre ud (er ikke hjemme) i deres fritid, end de gjorde i slutningen af 2019. Det er derimod klart tilfældet for såvel eleverne i 6. som i 7. klasse. Der kan tænkes, at en sæsoneffekt har gjort sig gældende ved besvarelsen af dette spørgsmål – vinter 2019 over for forår 2021 – men den skulle i så fald snarere trække i modsat retning, og således forstærke den tendens, vi finder.

Man er i det hele taget noget mindre fysisk sammen med venner i fritiden i 2021 sammenlignet med 2019. Andelen, der kun er sammen med venner i en mindre del af fritiden (mindre end halvdelen), vokser fra 28 til 32 pct.

Mest markant er udviklingen med hensyn til at gå til fester med andre unge. Her er der spurgt om de seneste 12 måneder forud for udspørgningstidspunktet. Andelen, der overhovedet ikke har været til fest i denne periode, vokser fra under halvdelen – 44 pct. – i 2019 til tæt ved 3 ud af 4 – 74 pct. – i 2021.

Opstilling 27. Forholdet til forældre og skole blandt børn og unge i 5.- 7. klasse – Ringsted Kommune, 2019 og 2021 (procenter)

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		ALLE	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
Har det ...								
... godt med sin mor	92	91	89	86	87	83	89	87
... godt med sin far	84	84	82	80	77	79	81	81
... godt med at gå i skole	82	82	77	72	75	69	78	74

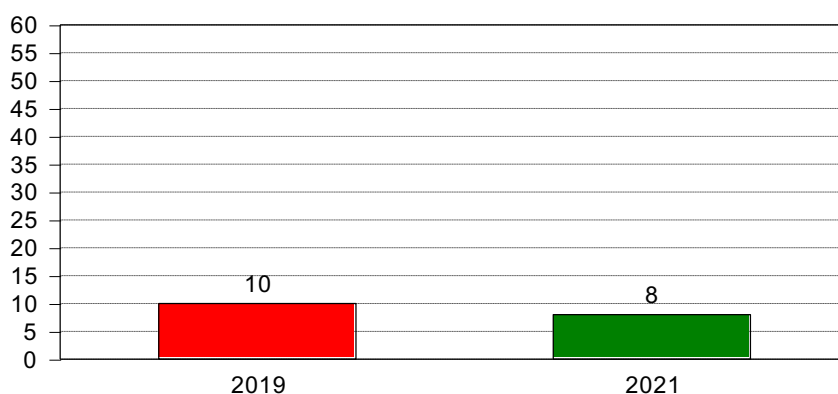
Den øgede tid hjemme kan tænkes at have påvirket forholdet til forældrene, i princippet vel både i den ene og den anden retning. Af opstilling 27 kan man se, at lidt færre i 2021 end i 2019 syntes, at de havde et godt forhold til deres mor. Jo ældre børnene og de unge er, desto større er denne forskydning i negativ retning. Derimod synes der ikke at være sket nogen ændringer i forholdet til børnenes og de unges fædre.

At have gennemlevet længerevarende skolenedlukninger kan måske især tænkes at have påvirket, hvad børnene og de unge synes om at gå i skole. Her finder vi da også en forskel i negativ retning. Den er af samme størrelsesorden, som den vi har fundet for almen trivsel. Hvor der i 2019 var 78 pct., der syntes temmelig eller vældig godt om at gå i skole, var dette reduceret til 74 pct. i 2021.

For eleverne i 5. klasse er der ingen forskel. Den samlede forskel beror på noget dårlige skoletilfredshed/skoletrivsel blandt eleverne i 6. og 7. klasse efter skolenedlukningerne sammenlignet med før coronapandemien satte ind.

Vor hovedinteresse i de gennemførte undersøgelser er, om der er sket noget med hensyn til børnenes og de unges risikoadfærd. En meget stor del af unges risikoadfærd foregår, når unge er sammen, og især når de er sammen væk fra skole og hjem. I og med, at der synes at være sket en reduktion af dette samvær under det første år af coronapandemien, er det umiddelbart forventningen, at der generelt også er sket en reduktion i omfanget af og udbredelsen af risikoadfærd.

Opstilling 28. Den gennemsnitlige pct. for hvor stor en andel af børn og unge i 5.-7. klasse, der er involveret i eller har foretaget sig forskellige former for risikoadfærd – Ringsted Kommune, 2019 og 2021

Af opstilling 28 ses, at dette også har været tilfældet. Den gennemsnitlige andel af børn og unge i 5.-7. klasse, der var involveret i eller som havde foretaget sig forskellige former for risikoadfærd, var i 2019 10 pct. Den er i 2021 faldet til 8 pct., altså en reduktion på tyve procent.

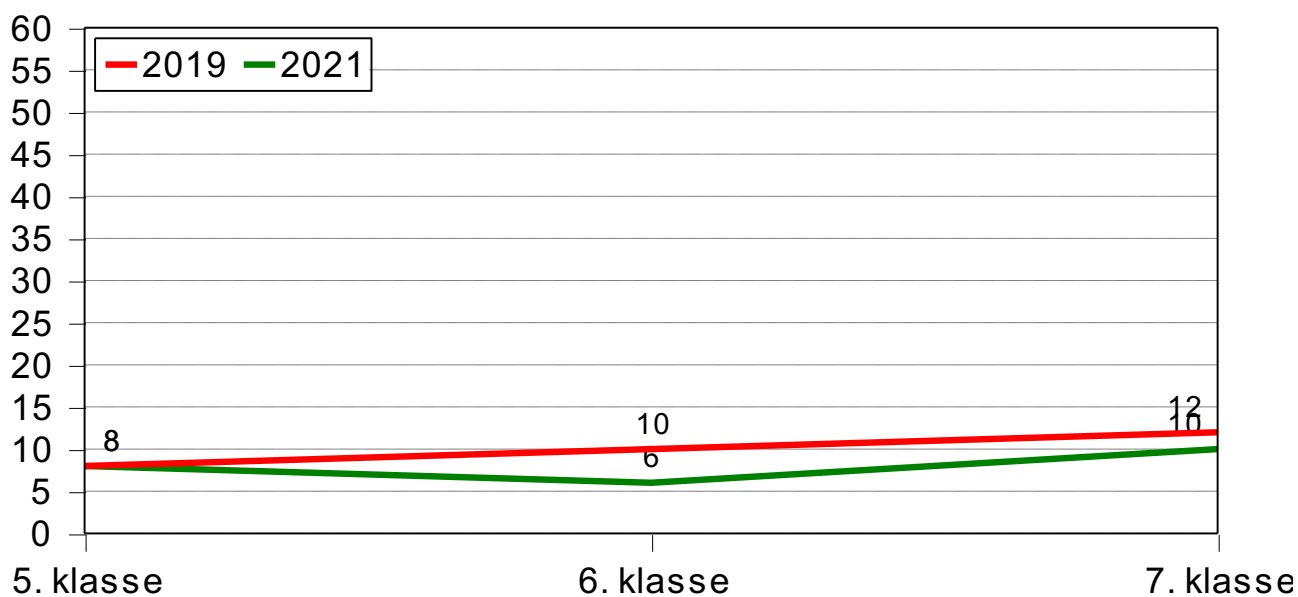
”Røverier” er i opstilling 28 med blandt de former for risikoadfærd, der indgår. Det var de ikke i opstilling 17, deraf forskellen til den. Tager vi ”røverier” med *kan vi konkludere at den gennemsnitlige reduktion i risikoadfærd over hele perioden, fra 2002 til 2021 nærmer sig 50 pct.*

Det skal gentages og understreges, at vi ikke kan vide, om den reduktion, der er i risikoadfærd i coronaperioden, skyldes de særlige forhold i dette år, eller om det ”blot” er en fortsættelse af det fald i risikoadfærd, vi har registreret for årene fra 2002 til 2019 og de forhold, dette har beroet på.

Samlet set er der ikke sket nogen ændring for de yngste, dvs. elever i 5. klasse, jf. opstilling 29. Det er også for og iblandt dem, der i øvrigt synes at være sket de færreste og mindste ændringer i det første år under coronapandemien. Den mest markante reduktion af risikoadfærd er sket for elever i 6. klasse.

Ved sammenligning mellem klassetrin skal man tænke på, at vi sammenligner "lige over", fx elever i november/december 2019 i 5. klasse med elever i marts/april 2021 i 5. klasse. Hvis man vil undersøge mulige generationsændringer, skal man sammenligne 5. klasserne i 2019 med 6. klasserne i 2021 osv.

Opstilling 29. Den gennemsnitlige pct. for hvor mange på forskellige klassetrin (5.-7.), der er involveret i eller har foretaget sig forskellige former for risikoadfærd – Ringsted Kommune, 2019 og 2021

Af opstilling 30 kan man se de mulige ændringer i omfanget af risikoadfærd blandt elever i 5.-7. klasse for hver enkelt af de syv former for risikoadfærd, vi især har fokuseret på. Det fremgår, at i intet tilfælde er frekvensen højere i 2021 end i 2019. Enten er den uændret eller også er den faldet.

Opstilling 30. Procent af elever på forskellige klassetrin (5.-7. klasse), der er involveret i eller som har foretaget sig forskellige former for risikoadfærd – Ringsted Kommune, 2019 og 2021

	2019	2021
Ryger tobak dagligt eller til fester	2	1
Drikker sig fuld mindst en gang om måneden	1	1
Stjålet noget fra nogen seneste år	27	22
Begået "røveri" seneste år	3	3
Begået hærværk seneste år	4	2
Slået eller tævet nogen seneste år	15	11
Mobbet nogen seneste år	10	9

Tobaksrygning og fuldedrikkeri ligger under alle omstændigheder på et meget lavt niveau i såvel 2019 som i 2021.

Det, der i meget høj grad formentlig foregår i eller omkring klassen, mobning og "røveri", er uændret eller stort set uændret. Vi har indikationer på, at en stor del af "røverierne" vedrører at forsøge at tvinge en til i skolen, typisk i skolegården, at udlevere noget fra skoletaske eller som man har på sig.

Tilbage er de former for risikoadfærd, der langt fra udelukkende, men som dog i et væsentligt omfang foregår i det offentlige miljø – på gader og stræder så at sige, i butikcentre mv., eventuelt i forbindelse med fester af forskellig karakter – de "traditionelle straffelovsovertrædelser" såsom tyverier, hærværk og vold. Det er her, der er tale om et fald: I begåelsen af tyveri fra 27 til 22 pct.; i begåelsen af hærværk fra 4 til 2 pct. – og i begåelsen af vold fra 15 til 11 pct.

Opstilling 31. Tilstedeværelsen i cyberspace blandt børn og unge på 5.-7. klassetrin – Ringsted Kommune, 2019 og 2021 (procenter)

Bruger det meste af fritiden på hverdage...	5. klasse		6. klasse		7. klasse		ALLE	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
... på sociale medier	16	20	21	22	18	29	18	24
... på at se film, videoer, youtube	23	20	22	21	23	23	23	22
... at spille på computer, playstation	25	27	20	33	19	21	21	27

Det er nærliggende at tro, at børnene og de unge kan have kompenseret for det mindre fysiske samvær med et øget virtuelt samvær – også på baggrund af den almindelige kraftige udvikling i brug af sociale medier mv.

Som opstilling 31 viser, synes dette også at være tilfældet. Andelen af skoleelever, der bruger det meste af deres fritid (på hverdage) på de forskellige former for sociale medier, er øget fra 18 pct. i 2019 til 24 pct. i 2021. Især i 7. klasse er der sket en markant øgning, fra 18 til 29 pct. Tendenserne er de samme for fridage.

Man kunne måske også have forventet, at det formodede øgede tidsforbrug ved computeren, smartphonen osv. ville betyde et øget tidsforbrug til at se film, videoer, youtube o.lign. – men dette er ikke tilfældet, heller ikke for nogen af de undersøgte klassetrin – og hverken for hverdage eller fridage.

Derimod er der klart blevet brugt mere tid på at spille på computer, playstation osv. I 2019 tilkendegav 21 pct., at de brugte det meste af deres fritid (på hverdage) herpå, mens det 15-16 måneder senere, i 2021, var 27 pct. Der er ikke stor forskel for 5. klassernes vedkommende, og det er således især blandt elever i 6. klasse og 7. klasse, at spil på computer mv. er kommet til at fylde mere og mere i fritiden – såvel på hverdage som på fridage.

Opstilling 32. Procent børn og unge på 5.-7. klassetrin, der inden for det seneste år forud for udsørgningstidspunktet har været involveret i forskellige former for svindel eller misbrug på internettet – Ringsted Kommune, 2019 og 2021

Alene eller sammen med andre ...	5. klasse		6. klasse		7. klasse		ALLE	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
... svindlet med handel ved ikke at betale for noget købt	1	1	1	1	2	2	1	1
... svindlet med handel ved ikke at levere noget solgt	1	1	1	1	2	1	1	1
UDSAT for svindel ved handel (køb eller salg)	7	6	7	6	7	6	7	6
... hacket eller cracket	4	4	4	3	8	3	4	3
UDSAT for at blive hacket eller cracket	10	12	10	10	8	8	9	10
... snydt i spil	15	12	26	20	27	17	23	16
UDSAT for at blive snydt i spil	21	25	24	22	23	16	23	21
...delt nøgenbillede el. lign. uden tilladelse	1	0	1	1	3	3	2	1
UDSAT for misbrug af nøgenbilleder	3	1	3	1	4	5	3	2

Der er én form for risikoadfærd, vi ikke har berørt overhovedet i sammenligningen mellem 2002 og 2019. Det er forskellige former for misbrug af og svindel på internet. Forklaringen er selvfølgelig, at der overhovedet ikke blev stillet spørgsmål herom i 2002. Spørgsmål herom er først med i undersøgelserne fra 2019. Det har siden 2002 vokset sig til en vigtig problematik, når målet er at komme hele vejen rundt om de forskellige former for risikoadfærd, som børn og unge kan involveres i.

Vor forventning har været – på baggrund af den generelt mere tid brugt ved computeren m.v. og forstærkningen af denne under coronapandemiens første år – at misbruget af og svindel via internettet er øget fra 2019 til 2021.

Dette synes imidlertid *ikke* at være tilfældet for de undersøgte børn og unge i 5.-7. klasse, jf. opstilling 32. Mest bemærkelsesværdigt er det, at det, der som udgangspunkt fylder mest, og som vi netop har konstateret flere har brugt mere tid på – spil – ikke giver sig udslag i, at (endnu) flere har

snydt eller er blevet snydt på internettet. Tværtimod er andelen, der har snydt i spil på internettet reduceret fra 23 til 16 pct., og andelen der har været udsat for at blive snydt i spil på internettet fra 23 til 21 pct. Det er især de ældste af de undersøgte unge, elever i 7. klasse, der har snydt mindre og hvor færre er blevet snydt i spil.

STATUS 2021

Man kan så spørge, hvor vi så er endt hændt? Hvordan ligger landet lige nu – dvs. i marts/april 2021 – med hensyn til 11-16-åriges risikoadfærd i en middel-kommune som Ringsted Kommune i Danmark? Hvor mange er – eller har det seneste år været – involveret i en eller anden form for risikoadfærd?

Svaret på det spørgsmål afhænger selvfølgelig af, hvad man medregner under ”risikoadfærd”. Hvis man medtager alle mulige handlinger, der kan være blot det mindste farlige, risikable eller uordentlige, så vil det nok blive svært at finde nogen overhovedet blandt de 11-16-årige – som blandt alle andre i samfundet! – der ikke har været involveret i risikoadfærd.

Det indskærper vigtigheden af, at vi er så præcise som muligt, når vi kommer med et konkret bud på omfanget af og udbredelsen af risikoadfærd. Vi har lagt to kriterier til grund.

For det første afgrænser vi det til risikoadfærd, hvor de involverede, så at sige, er ”gerningspersoner”. Vi medtager ikke risikosituationer, hvor dette ikke er tilfældet, som fx situationer hvor man er blevet udsat for en eller anden form for risikoadfærd. Vi medtager af samme grund heller ikke bl.a. ensomhedsfølelse og psykiske problemer/lidelser (som fx depressioner, ADHD, OCD m.v.).

For det andet søger vi at afgrænse det til risikoadfærd, hvor den risiko, man løber, ikke er ganske lille og hvor den skade, den måtte forvolde på ”gerningspersonen” selv eller på andre, har en vis alvorlighedsgrad. Det er ikke så helt let, fordi den information vi har om de enkelte handlinger, er meget beskednen – og der er mange mulige handlinger vi slet ikke har spurgt om.

Konkret har det betyder, at vi har afgrænset os til følgende former for risikoadfærd:

- tobaksrygning, dagligt eller til fester
- at man drikker sig fuld mindst en gang om måneden
- tyveri (afdækket gennem tolv spørgsmål; spørgsmål om ”hjemmetyverier” ikke med)
- hærværk (afdækket gennem to spørgsmål)
- røveri
- fysisk vold (afdækket gennem to spørgsmål)
- psykisk vold (afdækket gennem to spørgsmål)
- svindel på/via og misbrug af/på internettet (afdækket gennem fem spørgsmål)

Der er altså tale om 22 forskellige handlinger, 22 forskellige former for risikoadfærd. Vi ville specielt gerne have haft selvskade med, men der er ikke spurgt herom i spørgeskemaundersøgelsen i 2021.

På denne baggrund er det opgjort, at 39 pct. af de 11-16-årige aktuelt var involveret i eller som det forudgående år forud for marts-april 2021 havde været involveret i en eller flere former for risikoadfærd.

Tager vi "hjemmetyverier" med, som vi har påvist relativt mange har foretaget, stiger procenten kun til 42, hvilket viser, at de fleste, der lavet "hjemmetyveri", også har lavet andet af det, vi har spurgt om.

Vi har i undersøgelsen spurgt om en række andre former for "uordentlig adfærd", som ikke er nærmere belyst i nærværende rapport. Det drejer sig om en del forskellige former for færdselslovsovertrædelser, "uordentlig" adfærd i klubber o.lign., der har betydet, at man er blevet bortvist m.v. Det er interessant, at selv om vi inddrager disse handlinger, så flytter det nærmest kun på decimalerne for, hvor mange der har været involveret i risikoadfærd i meget bred forstand.

Vi drister os derfor til at konkludere, at flertallet – i størrelsesordenen 6 ud af 10 – blandt de 11-16-årige i middel-kommunen, ikke på nogen betydende måde aktuelt eller det seneste år har været involveret i risikoadfærd. At 4 ud af 10 er eller har været det er selvfølgelig mange, men alene ud fra, hvad vi specifikt ved om begåelse af tyverier blandt børn og unge gennem tiderne, kan vi med sikkerhed sige, at det er langt færre end tilfældet var, da børnenes og de unges forældre som deres – og for den sags skyld, deres bedsteforældre. Det er en ny situation, at de fleste børn og unge opfører sig så ordentligt som tilfældet er – for nu at bruge en mere folkelig beskrivelse af situationen – på vej ind i årtusindets tredje årti.

Det er næppe specielt overraskende for nogen, at det – stadig – forholder sig sådan, at drenge er mere involveret i risikoadfærd end piger, men selv blandt drengene er det ikke (længere) flertalsadfærd. Procenten for drengene er 44 og for pigerne 34.

Det er næppe heller specielt overraskende for nogen, at udbredelsen af risikoadfærd er stigende med alderen. Mere overraskende er det nok, at kurven synes at være mindre stejl end tidligere, hvilket er ensbetydende med, at det især er blandt de lidt ældre, at risikoadfærd er blevet mindre udbredt. På intet klassetrin var det i 2021 flertalsadfærd: I 5. klasse var det 35 pct., og i 9. klasse 47 pct.

Alder og køn kan man ikke gøre så meget ved, så hvis man vil forsøge at finde ud af, hvor man kan sætte ind. og hvad man kan gøre for generelt at mindske risikoadfærd, må man orientere sig mod andre kendetegn ved børnene og de unge og deres situation.

Her skal vi nøjes med at påpege de sammenhænge, der findes mellem risikoadfærd og hvad vi kan kalde for institutionel forankring – dvs. hvor gode relationer man har og hvor godt man hænger på familie og skole. Disse sammenhænge er påvist i nærmest utallige mange andre undersøgelser, men det bliver de jo ikke mindre væsentlige af.

Tidligere undersøgelser har vist, at det især er det forhold, børn og unge har til deres mor i familien, der har en stærk sammenhæng med børnenes og de unges tendens til at involvere sig i kriminalitet, stofmisbrug osv. – og det bekræftes også af nærværende undersøgelse. Blandt de børn og unge, der giver udtryk for, at de har et "godt" forhold til deres mor, er det "kun" lige godt og vel 1 ud af 3, der er involveret i risikoadfærd, mens det er 2 ud af 3, af de der har et "dårligt" forhold til moderen. Man bør her selvfølgelig være opmærksom på, at den mulige årsagssammenhæng kan gå begge

veje: Et dårligt forhold til familien kan øge risikoen for risikoadfærd, men øget risikoadfærd kan også skabe et dårligere forhold til familien.

Med hensyn til skolen er det mindre end hver tredje af dem, der godt kan lide at gå i skole, der er involveret i risikoadfærd, mens det er mere end hver anden af dem der er ligeglade med eller som decideret ikke bryder sig om at gå i skolen.

Kombinerer vi det viser det sig, at det blandt dem, der har det godt med såvel deres familie som skole, er mindre end 3 ud af 10, der er involveret i risikoadfærd, mens det er mere end 7 ud af 10 blandt dem, der har en dårlig relation til såvel familie som skole.

Den institutionelle forankring og ændringer i denne kan også have spillet en rolle for den udvikling, der er sket med hensyn til i risikoadfærd, og vi skal afslutte med en diskussion af mulige forklaringer på denne udvikling.

HVORFOR?

Det ligger uden for denne fremstillings rammer at forsøge at komme med et (nyt) veldokumenteret og systematisk forsøg på at forklare, hvorfor vi som en generel tendens har kunnet registrere et betydeligt fald i omfanget og udbredelsen af mange forskellige former for risikoadfærd blandt børn og unge i Danmark i årtusindets første to årtier.

Opstilling 33. Statistisk sammenhæng (korrelationskoefficienter) mellem en række forskellige former for risikoadfærd blandt børn og unge i 5.-9. klasse – Ringsted Kommune, 2021

	TOBAK	ALKOHOL	TYVERI	HÆRV.	RØVERI	VOLD	MOBN.
TOBAK	X	.430	.265	.285	.125	.173	.144
ALKOHOL		X	.245	.216	.133	.106	.147
TYVERI			X	.308	.230	.191	.262
HÆRVÆRK				X	.315	.217	.267
RØVERI					X	.181	.197
VOLD						X	.338
MOBNING							X

Der er dog et par forhold, der skal fremhæves som væsentlige udgangspunkter for de mere generelle forklaringer, man måtte søge.

Fagspecifikke forklaringer?

Det første er, at man må søge at komme væk fra snævre fagspecialiserede forklaringer, hvor man har bind for øjnene i forhold til, hvordan udviklingen har været for andre former for risikoadfærd. Der er en tendens til at tobaksekspertes søger specifikke forklaringer på det faldende tobaksforbrug; alkoholekspertes specifikke forklaringer på det faldende alkoholforbrug; mobbeekspertes specifikke forklaringer på den mindre mobning osv. osv.

Som det fremgår af opstilling 33, er der en meget stærk sammenhæng mellem de enkelte former for adfærd: Jo flere, der er involveret i A, desto flere er involveret i B. Tallene i opstillingen er beregnede korrelationskoefficienter, som er en statistisk målestok for graden af sammenhæng. Hvis koefficienten er 0, er der ingen sammenhæng; hvis den er 1,00, er der en maksimal positiv sammenhæng, og -1,00 hvis der er en maksimal negativ sammenhæng (jo flere A, desto færre B). Samtlige koefficienter i tabellen er positive og statistisk signifikante – ovenikøbet på ”højeste niveau”, hvilket betyder, at risikoen er mindre end 1 ud af 1000 for, at den fundne positive sammenhæng beror på rene tilfældigheder. I opstillingen er brugt svarene fra undersøgelsen i 2021. Præcis det samme billede gør sig også gældende i undersøgelserne i 2002, 2004 og 2019 – og i øvrigt i samtlige den slags undersøgelser, vi kender til.³

De stærke indbyrdes sammenhænge er dels et udtryk for, at de enkelte former for risiko i betydelig udstrækning har fælles ydre årsager som fx når dårlige relationer til skolen øge risikoen for at man begynder at ryge, drikke, stjæle, benytte sig af vold osv., og dels at de i en vis udstrækning er hinandens indre årsager. Det sidste forhold er særdeles kompliceret og faktisk ikke særlig velundersøgt. Det komplicerede består blandt andet i, at størrelsesordenen af denne effekt er forskellig fra relation til relation mellem de forskellige former for risiko – fra nul til meget betydelig – og i den mekanisme, der ved A øger risikoen for B. Er det noget ved selve handlingen, noget ved en ændret livsstil, noget ved en ændret omgangskreds osv. osv.?

Her rækker det med at konstatere, at når en form for risikoadfærd får mindre udbredelse, så vil det i større eller mindre grad i sig selv – alt andet lige – have den konsekvens, at også andre former for risikoadfærd, i større eller mindre grad, mindskes. Fx ved vi med stor sikkerhed, at hvis det bliver mindre udbredt at ryge tobak blandt unge, så bliver hashbrug blandt unge også mindre udbredt. Tobaksrygning er tæt ved at være en nødvendig betingelse for hashrygning – i 2021-undersøgelsen er det kun 1 pct. af dem, der ikke har røget tobak, som har prøvet hash – men dog ikke en tilstrækkelig betingelse, for det er ”kun” 46 pct. af tobaksrygerne, der har prøvet hash.⁴ Man kalder denne effekt for en spillover effekt (jf. bl.a. Dustmann & Landersø, 2021). Man kunne også kalde den en lavine effekt.⁵ En anden form for spillover eller lavine effekt, som det er lige så vigtigt at være opmærk-

³ I opstillingen er de forskellige former for misbrug af internettet ikke med, men såvel indbyrdes blandt disse som med de andre former for risikoadfærd finder man også her positive sammenhænge. Fx er korrelationskoefficienten for sammenhængen mellem at have begået tyveri og at have delt nøgenbilleder på internettet uden tilladelse .169; med svindel ved handel på internettet .133 (køb) og .127 (salg); med hacking o.lign. .164 og med at snyde i spil .248 – alle statistisk signifikante på ”højeste niveau”.

⁴ Blandt ikke-rygerne var det 2 pct., der havde brugt snus; 1 pct. der havde prøvet lattergas og 4 procent der drak sig fulde mindst en gang om måneden. Blandt rygerne var de tilsvarende procenter 40, 8 og 56. Korrelationskoefficienterne mellem tobaksrygning og brug af snus er .516, brug af lattergas .418 og alkoholforbrug .430 – altså meget høje.

⁵ Som nævnt vil det være forskelligt fra relation til relation. Det er nok ikke så overraskende for de fleste, at der findes en særlig stærk sammenhæng mellem fysisk og psykisk vold (.338), hvorimod det måske umiddelbart kan virke overraskende, at sammenhængen mellem stort alkoholforbrug og vold ikke er stærkere end tilfældet er (.106). Det er imidler-

som på, er den selvforstærkende effekt som kan ligge indbygget i den enkelte form for risikoadfærd: Når nogen holder op med A, så er der også andre der holder op med A. Når en holder op med at ryge, så øges sandsynligheden for at andre tæt på denne person også holder op med at ryge. Risikoadfærd er smitsomt – og det samme er fravær af risikoadfærd.

Det korte af det lange er, at vi må regne med, at det brede spektrerede og markante fald i risikoadfærd, vi har været vidne til blandt børn og unge i de første to årtier af indeværende årtusinde, i betydelig udstrækning kan forklare som en lavine med sin egen indre dynamik i og mellem den forskellige former for risikoadfærd.

Det kan dog ikke være hele forklaringen. Der må have været noget, der har startet lavinen, og hvordan en lavine forløber og hvor langt er jo afhængig af andet end den indre dynamik snefnuggene imellem. Som skrevet, så ligger der også i de sammenhænge, vi kan se i opstilling 31, at der må findes nogle fælles generelle ydre årsager på tværs af de forskellige former for risikoadfærd, og man skal primært sigte efter at få disse frem og sikre, at de ikke drukner i forsøg på specifikke forklaringer for de enkelte former for risikoadfærd.

Lokale forklaringer

Det andet, som skal fremhæves her, er, at man må søge at komme væk fra meget lokale forklaringer. Det er selvfølgelig ærgerligt for alle de gode bestræbelser, der fx har været foretaget i Ringsted Kommune, at *hovedparten* af det fald, vi der har set i børns og unges risikoadfærd med sikkerhed kan siges, ikke kan tilskrives disse. Det ligger allerede i, at vi har ment at kunne konstatere at udviklingen i Ringsted Kommune er repræsentativ for Danmark som helhed.

Den udvikling, vi har registreret for Ringsted Kommunes vedkommende, er ikke belyst så omfattende og i så langt et tidsperspektiv noget andet sted, men man finder de samme tendenser i mindre undersøgelser i en række andre kommuner, og for de specifikke former for risikoadfærd, hvor det er undersøgt, også på landsplan.

Det viser sig endog, at det er en international udvikling som findes i mange andre lande. Blot som eksempler: Sverige (Svensson & Oberwittler, 2021), Finland (Elonheimo, 2014), Holland (Berghuis & Waard, 2017; van der Laan, Rokven, Weijters & Beerthuisen, 2019), Spanien (Fernández-Molina, 2020) og USA (Arnett, 2018; Baumer, Cundiff & Luo, 2021).

Det skal understreges, at vi på ingen måde vil eller kan afvise, at lokale faktorer har spillet ind rundt omkring i kommunerne, herunder i Ringsted Kommune, og herunder om man generelt har været bedre eller dårligere til at forebygge risikoadfærd – men det landsdækkende og internationale ved udviklingen viser, at det først og fremmest må have nogle generelle forklaringer, altså noget der slår igennem alle steder på tværs af kommune- og landsgrænser.

tid også fundet i andre undersøgelser af samme aldersgruppe, og det er simpelthen et faktum, at for folkeskolelever har den vold, der forekommer, kun i meget begrænset udstrækning sin baggrund i et (for stort) alkoholforbrug. Det forhold sig anderledes, når man ser på forholdene for ældre unge og for voksne.

Generelle forklaringer

Og hvad er så disse generelle forklaringer der over en stor del af verden har sat sig igennem i form af mindsket risikoadfærd blandt børn og unge i de første årtier af indeværende årtusinder og som ikke beror på interne dynamikker mellem og i de forskellige former for risikoadfærd (spillover og lavine effekter)?

Basereret på danske, svenske og hollandske delundersøgelser i og af perioden synes det især at være følgende fem forhold, der har været udslagsgivende:

- *mindskede muligheder*: ... for at kunne begå eller foretage sig de forskellige former for risikoadfærd (fx øgede tobakspriser og øgede aldersgrænser for tobakskøb; øgede aldersgrænser og stærkere kontrol med alkoholkøb; ratlåse på biler; færre kontanter tilgængelige hos personer, i forretninger osv.; bedre teknisk sikring af ejendomme o.m.a.). I de første år og i de internationale analyser af ”det internationale fald i kriminaliteten” var det meget betydningen af denne faktor, man fokuserede på, og ofte kun denne faktor. Det *er* en vigtig faktor, og måske sammen med den følgende blandt de to vigtigste faktorer.
- *ændret livsstil*: ”Fra barndommens gade til et liv i cyberspace”, som det er karakteriseret i en dansk undersøgelse (Balvig, 2017). Den situation, hvor der er den største risiko for en lang række af risikoadfærd, er, når børn og unge hænger ud i det offentlige rum: når man er flere sammen og ikke har noget andet at give sig til end at se hvad der sker. De situationer er der over tid blevet meget færre af, og de varer i kortere tid. I det hele taget er man ikke så meget og så tit sammen med jævnaldrende som tidligere, og man tilbringer mere tid derhjemme – sammen med computeren smartphonen osv.
- *ændrede normer*: Mindsket accept af og tolerance over for at andre begår eller involverer sig i forskellige former for risikoadfærd, som fx at stjæle eller slå.
- *institutionel forankring*: Man hænger bedre på forældre/hjem og skole end tidligere, målt ved den tid man tilbringer der, hvor følelsesmæssigt godt man befinder sig der og hvor omfattende ”adfærdskontrol” institutionerne udøver. For forældrenes ”adfærdskontrol” drejer det sig om forældrenes grad af fokusering på og opmærksomhed over for, hvor deres børn befinder sig, hvem de er sammen med og hvad de laver.
- *voksengørelse af de unge (øget selvkontrol)*: Helt konkret menes hermed, at børn og unge administrerer deres liv med øget grad af selvkontrol, dvs. med større langsigtethed i, hvad de foretager sig, og med tilbøjelighed til at følge umiddelbare tilskyndelser og fristelser. Det har formentlig sammenhæng med og sin baggrund i en mindre autoritær opdragelse i hjem og skole, og en opdragelse hvor man i højere grad er selvbestemmende og medbestemmende (”demokratisk opdragelse”). På sin side er dette formentlig også en del af baggrunden for elementer i den øgede institutionel forankring. Et andet forhold, der har kunnet bedre forholdene i familien – og selvfølgelig også for de voksne selv – er den faldende arbejdsløshed i perioden.

Der er ingen, der siger – eller i det hele taget har mulighed for at sige – at faldet i risikoadfærd vil fortsætte. Udviklingen er historisk, og de mulige forklaringer er historiske. Også forklaringer og forhold der påvirker udviklingen kan ændre sig over tid. Her på falderebet må det desværre tilføjes, at den faldende tendens i nogle af de forskellige former for risikoadfærd synes at være ophørt. Nogle af kurverne ser ud til at flade ud, og *måske* er der – i skrivende stund – en stigning på vej (jf. bl.a. for den registrerede børne- og kriminalitets vedkommende: Fuglsang & Bechmann Hansen, 2021).

LITTERATUR

- Arnett, J. J. (2018). Getting better all the time: Trends in risk behavior among American adolescents since 1990. *Archives of Scientific Psychology*, 6(1), s. 87–95.
- Baumer, E. P., Cundiff, K., & Luo, L. (2021). The contemporary transformation of American youth: An analysis of change in the prevalence of delinquency, 1991–2015. *Criminology*, 59, s. 109–136.
- Berghuis, B., & Waard, J. D. (2017). Verdampende jeugdcriminaliteit: Verklaringen van de internationale daling. *Justitiële Verkenningen*, 43(1), s. 10–27.
- Elonheimo, H. (2014). Evidence for the crime drop: Survey findings from two Finnish cities between 1992 and 2013. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 15(2), s. 209–217.
- Fernández-Molina, E., & Bartolomé Gutiérrez, R. (2020). Juvenile crime drop: What is happening with youth in Spain and why? *European Journal of Criminology*, 17(3), s. 306–331.
- Balvig, F. (2017). *Fra barndommens gade til et liv i cyberspace*. København: Det Kriminalpræventive Råd.
- Balvig, F & Holmberg, L. (2021). *Ringstedforsøget anno 2020*. København: AFFORD.
- Balvig, F & Holmberg, L. (2020). "Alle de andre gør det – version 2". *Midtvejsrapport*. København: AFFORD.
- Balvig, F., Holmberg, L. & Sørensen, A.-S. (2005). *Ringstedforsøget. Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet*. København: Jurist- & Økonomforbundets Forlag.
- Fuglsang, T. & Bechmann Hansen, S. (2021). *Udvikling i børne- og ungdomskriminalitet 2011-2020*. København, Justitsministeriets Forskningskontor.
- Dustmann, C. & Landersø, R. (2021). Child gender, young fathers' crime, and spillover effects in criminal behavior. *Journal of Political Economy*, 129(12), s. 3261-3301.
- Svensson, R. & Oberwittler, D. (2021). Changing routine activities and the decline of youth crime: A repeated cross-sectional analysis of self-reported delinquency in Sweden, 1999–2017, *Criminology*, 59, s. 351-386.
- van der Laan, A. M., Rokven, J., Weijters, G., & Beerthuizen, M. G. (2019). The drop in juvenile delinquency in the Netherlands: Changes in exposure to risk and protection. *Justice Quarterly*, s. 1–21.